

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ І СПОРТУ УКРАЇНИ
КАФЕДРА ПРОФЕСІЙНОГО, НЕОЛІМПІЙСЬКОГО ТА АДАПТИВНОГО СПОРТУ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття ступеня магістра
за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт,
освітньою програмою «Спорт»

на тему: «ПРОФЕСІЙНИЙ ФУТБОЛ В УКРАЇНІ:
СТАН, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ»

здобувача вищої освіти
другого (магістерського) рівня
Садовського Андрія Івановича

Науковий керівник: Матвеев С. Ф.
к. пед. наук, професор
Шитікова Є. А.
Рецензент: Чопілко Т.Г.

Рекомендовано до захисту на засіданні
кафедри (протокол № _ від ____ 20__ р.)

Завідувач кафедри: Матвеев С.Ф.
кандидат педагогічних наук, професор

Київ – 2020

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	4
ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1 СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОГО ФУТБОЛУ.....	8
1.1 Історичні аспекти становлення професійного	8
1.1.1 футболу.Тенденції розвитку професійного	11
футболу.....	
1.2 Особливості становлення та розвитку професійного	
футболу в Україні.....	16
1.3 Організаційні, економічні, нормативно-правові складові	
професійного футболу в Україні.....	21
Висновки до 1 розділу.....	25
РОЗДІЛ 2 МЕТОДИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	27
2.1 Методи дослідження.....	27
2.1.1 Аналіз науково-методичної літератури і матеріалів мережі	
Інтернет.....	27
2.1.2 Історичний метод	28
2.1.3 Аналіз, синтез та узагальнення.....	28
2.1.4 Порівняння і аналогія.....	29
2.1.5 Експертне опитування.....	29
2.1.6 Методи математичної статистики.....	30
2.2 Організація дослідження.....	31
РОЗДІЛ 3 ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОГО ФУТБОЛУ.....	33
3.1 Напрями діяльності FIFA і UEFAта їх роль у розвитку	

		3
	вітчизняного футболу	33
3.2	Програми розвитку професійного футболу в Україні.....	37
	Висновки до 3 розділу.....	44
РОЗДІЛ 4	ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ	
	ФУТБОЛУ В УКРАЇНІ.....	46
4.1	Ключові проблеми та перспективи функціонування професійного футболу.....	46
4.2	Концепція розвитку професійного футболу в Україні на сучасному етапі.....	62
	Висновки до 4 розділу.....	64
РОЗДІЛ 5	АНАЛІЗ ТА УЗАГАЛЬНЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ	
	ДОСЛІДЖЕННЯ.....	65
	ВИСНОВКИ.....	67
	СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ЛІТЕРАТУРНИХ	
	ДЖЕРЕЛ.....	68

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ФІФІ – Міжнародна федерація футболу;

ФК – футбольний клуб;

СРСР – союз радянських соціалістичних республік;

ВАА – відео асистенти арбітрів;

ІФАВ – міжнародна рада футбольних асоціацій;

УЄФА – спілка футбольних європейських асоціацій;

АПЛ – англійська прем'єр ліга;

ПФЛ – професійна футбольна ліга;

ФФУ – федерація футболу України;

УАФ – українська асоціація футболу;

НТП – науково-технічний прогрес;

КНГ – комплексно-навчальна група;

ЗМІ – засоби масової інформації;

ВСТУП

Актуальність теми. У ХХ ст. футбол став одним з найпопулярніших та найприбутковіших видів спорту не тільки в Англії, а й у всьому світі. На сьогоднішній день футбол, як професійний вид спорту, є потужним соціальним явищем та виконує важливі функції в сучасному суспільстві завдяки його тісним взаємозв'язкам з такими суспільними інститутами як політика, економіка, наука, культура, освіта, релігія тощо.

Розвиток професійного футболу в різних країнах визначається сукупністю чинників, серед яких можна виокремити специфічність правового й економічного регулювання, історичні особливості розвитку країни, регіону і навіть міста, своєрідність місцевого населення [6,12,1].

При вивченні будь-якого явища визначальними є питання щодо передумов його виникнення, умов функціонування в теперішній час і перспектив розвитку в майбутньому. Оскільки розвиток футболу в світі відбувається досить динамічно, то актуальним є вивчення його сучасного стану на світовому та національному рівнях. Аналіз світових тенденцій розвитку професійного футболу, вивчення історичних аспектів його становлення та особливостей функціонування в країні дасть змогу розв'язати актуальні науково-практичні завдання щодо розширення системи знань з цього виду спорту та сприятиме вдосконаленню функціонування професійного футболу в Україні.

Фахівці досліджували проблеми розвитку дитячо-юнацького футболу та шляхи їх вирішення (О. І. Мозговий, 2009), особливості розвитку футболу (В. В. Ніколаєнко, 2012), систему підготовки у футболі (В. О. Мойсеєнко, В. Л. Волков, 2018), регламентацію змагань з футболу серед команд Прем'єр-ліги України з футболу упродовж 2012-2018 рр. (Х. Р. Хіменес, М. П. Пітин, А. В. Дулібський, 2019) та нормативно-правові документи, що регламентують діяльність у футболі [7,24,4].

Водночас, рівень розвитку професійного футболу в Україні наразі є набагато нижчим, ніж в країнах Європи. Тому вивчення особливостей його функціонування на сучасному етапі є актуальним.

Мета дослідження – підвищити ефективність функціонування футболу в Україні.

Завдання дослідження:

1. здійснити аналіз літературних та документальних джерел щодо розвитку професійного футболу в провідних футбольних клубах світу;
2. дослідити особливості розвитку професійного футболу в Україні на сучасному етапі;
3. визначити основні проблеми, що уповільнюють розвиток футболу в Україні;
4. розробити концепт-проект подальшого розвитку професійного футболу в Україні.

Методи дослідження: аналіз, синтез і узагальнення науково-методичної літератури та джерел мережі Інтернет; історичний; порівняння та аналогія; експертне опитування, бесіда, анкетування; методи математичної статистики.

Об'єкт дослідження: професійний футбол в Україні.

Предмет дослідження: організаційні, економічні, нормативно-правові складові професійного футболу в Україні.

Наукова новизна:

- вперше виділено етапи розвитку професійного спорту в Україні за часів її незалежності на підставі визначення історичних, соціально-економічних, правових критеріїв, які є загальними для найбільш популярних видів спорту.
- доповнено дані щодо актуальних проблем розвитку професійного спорту в Україні.

Практичне значення. Матеріали дослідження можуть бути використані професійними футбольними клубами, закладами вищої освіти при підготовці та підвищенні кваліфікації фахівців у галузі фізичної культури та спорту. Студентами, магістрантами при вивченні окремих навчальних дисциплін.

Апробація результатів дослідження. Основні положення кваліфікаційної роботи були представлені на XIII Міжнародній студентській конференції «Спорт та сучасне суспільство» (Київ, 2020).

Структура і обсяг роботи. Магістерська складається зі вступу, 5 розділів, висновків та списку використаних джерел (60 найменувань). Загальний обсяг роботи становить 74 сторінки. Містить 1 таблицю та 8 рисунків.

РОЗДІЛ 1

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОГО ФУТБОЛУ

1.1 Становлення професійного футболу: світові тенденції

Футбол - найпопулярніша командна гра у світі, де за кожен заліковий пункт потрібно боротися. Історія «ножного м'яча» налічує немало століть. У різні ігри з використанням м'яча, схожі на футбол, грали в країнах Древнього Сходу (Єгипет, Китай), у античному світі (Греція, Рим), у Франції («пасуць»). Передвісником футболу в Європі, ймовірно був римський «гарпастум». У даній грі, яка була одним з видів військового тренування легіонерів, слід було провести м'яч між воротами. У античному Єгипті схожа на футбол гра була відома в 1900г. до н.е. У античній Греції гра з м'ячем була відома в інших проявах в 5 ст. до н.е., про що свідчить зображення спортсмена, що жонглює м'ячем, на старогрецькій стіні, що зберігається в музеї в Афінах. В стародавні часи, гра в футбол називалась «еписикирос» , яка набувала популярності серед жителів античних країн.

Перший англійський футбольний клуб під назвою «Шеффілд Юнайтед» було започатковано у 1855 р. у Шеффілді. Другий найстаріший футбольний клуб «Ноттс Каунті» засновано у 1862 р. Дані команди, беруть участь в чемпіонатах Англії і в наш час [8,23,44].

В 1863 році була заснована перша футбольна асоціація, яка виробила перші уніфіковані футбольні правила та регламент. На наступному скликанні Футбольної асоціації, 6 грудня 1863 р., було вирішено з даного моменту розділяти регбі та футбол, як окремі види спорту. Це і стало початком і датою народження сучасного футболу.

Потреба в створенні єдиної організації для управління всім світовим футболом постала на початку ХХ-го століття у зв'язку зі зростанням

популярності футболу та кількості міжнародних поєдинків. Спершу Футбольна Асоціація Англії займалася процесом врегулювання спірних питань, але ця робота не мала прогресу; і тому право створити таку організацію випало на долю семи інших європейських в. Міжнародна федерація футболу (далі – ФІФА) була заснована 21 травня 1904 в Парижі, а її засновниками стали Бельгія, Данія, Іспанія, Нідерланди, Франція, Швейцарія і Швеція. Трохи пізніше до ФІФА приєдналася Німеччина, а ще через рік Австрія, Англія та Італія. Першим президентом ФІФА було обрано француза Роберта Герена.

З 1930 р. проводяться чемпіонати світу з футболу. У них беруть участь, в основному, професійні футболісти, чия майстерність оплачується клубами. Футбол належить до тих небагатьох видів спорту, в яких найпрестижнішим змаганням є Чемпіонат світу, а не Олімпійські ігри.

На початку ХІХ ст. починають виникати футбольні команди, які здебільшого створюються за ініціативи молодих студентів. В різних клубах першими гравцями стають звичайні працівники з різних галузей.

Центром та початком футболу в Україні ставали міста з більшою кількістю населення: Дніпропетровськ, Одеса, Київ. Після того коли в Радянському союзі вирішили провести перший чемпіонат країни для збірних команд міст та районів, перемогу в місцевій зоні отримала команда «Штурм» з міста Харкова і стала представником України на цих змаганнях. Пізніше харків'яни зустрілись з Закавказьким РСР та здобули впевнену перемогу 4:0, згодом у фіналі феєрично перемогли збірну команду Ленінграду з рахунком 2:1. Ось така історія здобуття першого титулу українським клубом. У 1927 році на основі гравців міста Києва, була створена команда «Динамо». Пізніше цей клуб розпочав свої виступи у вищій лізі чемпіонату СРСР у 1936 році [2, 16, 17].

Український футбол переживав різні часи. Під час окупації українських земель, німецькі загарбники вирішили провести змагання по

футболу, в якому приймали участь представники різних національностей. Український «Старт» двічі здобув перемогу над німецькою командою. За що і був розстріляний. Ця кривава подія отримала назву «Матч смерті»

З часом, як і у всьому спорті, українські команди отримували досвід та навички, ставали більш міцними командами. Після деокупації українських територій, відразу дві команди боролись за титул чемпіона СРСР, ними стали «Динамо» та «Стахановець». Цей трофей у 1954 році завоювало київське Динамо і стало повноправним володарем кубка СРСР.

Збірна СРСР з футболу вперше приймала участь у Чемпіонаті світу в 1958 р. Проте в 1966 році збірна СРСР дійшла до півфіналу та зайняла четверте місце, що стало її вищим досягненням за усі роки на змаганнях такого рівня. Перший в історії Кубок Європи з футболу збірна СРСР виграла у 1960 році, здобувши перемогу над збірною Югославії з рахунком 2:1. Представниками українських клубів або вихідцями з України в тій команді були Володимир Маслаченко, Юрій Ковальов, Юрій Войнов. Вже у фінальній стадії Чемпіонату Європи 1972 р. до складу збірної СРСР, яка стала срібним призером, увійшли 9 українських футболістів (шість з київського Динамо, по одному з луганської Зорі, донецького Шахтаря та львівських Карпат). Шість українських футболістів виступало у вирішальному матчі проти команди ФРН. В складі команди СРСР у фіналі Чемпіонату Європи 1988 р. було 13 українських футболістів, а головним тренером збірної був Валерій Васильович Лобановський [28, 31, 50].

З 1976 року 6 українських клубів приймали участь із 16 команд у чемпіонаті СРСР. А це 37,5 відсотки від усіх команд. На чемпіонат світу 1986 року в Мексиці поїхало 12 «динамівців» і 3 «дніпрян». В тому ж році проявив себе Ігор Беланов, за що був нагороджений «Золотим м'ячем».

Але з 1991 для українського футболу відкривається нова історія. Після розпаду Радянського Союзу утворилася Футбольна Федерація

України. Першим її президентом став - Віктор Банніков. Найсильніші українські гравці «повтікали» за кордон. Від колишніх радянських систем тренувань нічого не залишилося. Складний шлях чекав український футбол після розпаду СРСР.

Зростання популярності міжнародних турнірів з футболу, тісно пов'язано з розвитком та функціонуванням національних клубних чемпіонатів. Зокрема, чемпіонат СРСР з футболу вперше було організовано та проведено у 1936 році. Він здобув звання найкращого у Європі. Кількість команд, які брали участь в лізі до 1937 року поступово зросла з 7 до 9. Проте вже у 1950 рр. їх кількість досягла 19-ти. До 1960-х років лідируючі позиції займали московське «Динамо» та «Спартак»; пізніше до них приєдналося «ЦСКА», яке також створили їм гідну конкуренцію.

Починаючи з 60-х рр. ХХ століття перші сходинки чемпіонату займало київське «Динамо» [15, 18, 4].

1.1.1 Тенденції розвитку професійного футболу

На сьогоднішній день футбол, як професійний вид спорту, є потужним соціальним явищем. Це динамічна гра, що стрімко розвивається та постійно змінюється. В наш час світовому футболу притаманні нововведення, що так чи інакше впливають на популярність, розвиток та якість гри.

В процесі глобалізації, значні зміни стосуються економічної складової футболу, що пов'язана з інтернаціоналізацією, купівлею гравців та їх націоналізацією [1].

Останнім часом активні зміни стосуються техніки футболу, яка весь час удосконалюється та видозмінюється: деякі прийоми та дії зникають, натомість з'являються нові. Введення м'яча стає другорядним елементом

техніки. Зміни, що стосуються стилів та характеру ведення матчів, напряду залежать від змін правил та системи гри [4].

Серед останніх тенденцій у професійному футболі стало впровадження системи відео повторів «VAR» (англ. Video assistant referee). Система відеодопомоги допомагає бригаді арбітрів, яка обслуговує матчі приймати рішення в спірних епізодах матчу за допомогою відеоповторів. Офіційне включена даної системи до Правил гри в футбол відбулось у 2018 році після серії випробувань в різних другорядних лігах та міжнародних змаганнях.

Система VAR дозволяє арбітру розглянути три основні випадки спірних моментів (плюс один адміністративний) та допомогти головному судді прийняти правильне рішення:

- порушення правил при забитих голах;
- момент з порушенням правил в карному майданчику;
- хибне пред'явлення червоної картки (епізоди з другою жовтою картою не розглядаються);
- помилки в ідентифікації покараних гравців (допомагає визначити, хто саме зробив фол, що карається картою) [9,10,22]. Таким чином, система відео допомоги сприяє офіційному виявленню та підтвердженню «явних помилок» суддів під час матчу.

У кожному матчі, що відбувається з використанням системи VAR, у спеціальній відео кімнаті працюють відео арбітр, його помічник та оператор відео повторів, які спостерігають за матчем з декількох моніторів та з різних ракурсів, тримаючи зв'язок з головним суддею. На посаду відео арбітра може призначатись як чинний арбітр міжнародного класу, або суддя після завершення кар'єри. До основних обов'язків відео арбітра входить фіксація фактів порушень та повідомлення про необхідність застосування відео повторів, а помічник відео арбітра повинен стежити за подіями, що розгортаються на полі. Арбітр може

попросити систему про допомогу, якщо сумнівається у прийнятому рішенні. Аналогічно VAR може порекомендувати судді повторний перегляд моменту. Арбітр повинен обрати один з трьох варіантів після повідомлення VAR:

- не змінювати свого рішення;
- сигналізувати паузу, для перегляду моменту на екрані та консультації з відео арбітром ;
- прийняти підказку свого відео помічника і скасувати своє рішення .

Однією з цілей Міжнародної федерації футболу (FIFA) є використання технологій у розвитку гри та вдосконаленні футбольного досвіду в рамках програми «The Vision 2020-2023» [15]. Згідно регламенту Всеукраїнських змагань з футболу серед команд клубів Професіональної футбольної ліги застосування відео асистентів арбітрів (далі – ВАА) дозволено лише за умови, що організатори матчу/змагання виконали вимоги протоколу ВАА, що відповідають принципам та філософії Правил гри, вимоги щодо застосування системи (як це вказано у посібнику ВАА) і отримали письмовий дозвіл від ІФАВ та ФІФА. Виділяють такі види процедур, що пов'язані із застосуванням системи відеоповторів: початкове рішення, перевірка, перегляд та остаточне рішення [14, 15, 22].

Ще однією тенденцією в професійному футболі є те, що змінилась цінова політика, тобто ціна футболістів стала значно вищою в порівнянні з попередніми сезонами. На даний момент трансфери відіграють значну роль у футболі, та є вагомим джерелом прибутку клубу. Перехід тих чи інших гравців може принести команді користь на даний момент або в перспективі.

Одним з джерел для підрахунку ціни футболіста виділяють сайт «Transfermarkt». Цей сайт є настільки впливовим, що насправді більшість футбольних менеджерів при покупці футболіста насамперед звертають

увагу на вартість, що вказана на сайті. Серед факторів, що впливають на кінцеву ціну гравця є: амплуа, досвід участі у попередніх клубах, ігри в Єврокубках, матчі за збірну, громадянство та інші [3,13,26].

2 березня 2019 було затверджені правки та пояснення щодо законів гри у професійному футболі в сезоні 2019/20 на 133-му зібранні складу Міжнародної ради футбольних асоціацій (далі – IFAB), що проходив в Абердіні, Шотландія. Серед експериментальних змін, що були затверджені на наступні два роки були:

1. покарання жовтими та червоними картками персоналу та адміністрації команди;
2. гравець, якого замінили, може покинути межі поля в будь якій точці, а не тільки біля початку центральної лінії;
3. при виконанні удару від воріт і штрафного удару команда, що захищається в своїй штрафній площі, м'яч з'являється в грі, як тільки береться удар [15].

Ще одним нововведенням в футболі стали оновлені правила гри. Зміни в сезоні 2019-20 торкнулись основних цілей стратегії «fair play» («чесна гра»), зокрема, що стосується покращення поведінки гравців на полі та взаємоповаги один до одного, збільшення ігрового часу, бажання зробити гру більш динамічною та привабливою.

Зміни у футбольних правилах стосуються також гри рукою у нападі в карному майданчику, здійснення замінів, виконанні штрафних ударів та поведінки голкіпера під час пробивання пенальті. Якщо футболіст забиває гол внаслідок ненавмисного удару чи дотику до м'яча рукою, або ж ненавмисно зіграє рукою і створить голюву ситуацію, то це буде порушенням і м'яч не зарахують. Також під час пробивання пенальті воротар буде зобов'язаний знаходитись на лінії воріт тільки однією ногою. До цього на лінії мали бути дві ноги.

Удосконалено правила щодо ситуацій, коли м'яч потрапляє в арбітра. Раніше у таких випадках команди продовжували гру, відтепер – у певних випадках буде проводитись процедура розіграшу «спірного м'яча». Крім нових правил, також дозволено застосовувати електронне та комунікаційне обладнання, компактні мобільні пристрої в технічній зоні, але суто для тренерських і тактичних завдань або для забезпечення безпеки гравців.

Також новітнім стало проведення четвертої заміни, але у випадках переходу футбольного матчу в додаткові 15-хвилинні тайми [3]. Аналіз футбольних ігор показав, що в сучасному футболі часто існує суперництво між атакою та обороною. Це призводить до універсалізації футболістів, тому одним з основних завдань є підготовка повноцінних футбольних кадрів, удосконалення універсального тактичного мислення та вміння будувати гру від атаки до захисту і навпаки [16, 27, 41].

Тенденцією останніх років стала поява кваліфікованих іноземців в національних збірних, натуралізація футболістів стає поширеним явищем. На чемпіонаті світу 2014 року в Бразилії багато національні команди виглядали вельми інтернаціонально, маючи в складі гравців з різним кольором шкіри, типом особи, розрізом очей. Найбільш етнічно однорідними виявилися збірні Японії та Південної Кореї, тобто ті країни, які ведуть закритий спосіб життя, куди міграція є проблематичною. У зв'язку з високим ступенем комерціалізації та розвитку футболу покупки національних і іноземних гравців набули масового характеру, і трансферні витрати зростають зі стрімкою швидкістю.

Під час літнього трансферного вікна 2017 р витрати на трансфери, за оцінками УЄФА, досягли максимальної величини 5,6 млрд. євро, в порівнянні з 2016 р зростання склало 29%, 80% цих витрат припадало на п'ять провідних європейських ліг. Процес інтернаціоналізації доторкнувся і зайнятості футбольних тренерів. Багато команд мають іноземних

наставників, і тут знову на першому місці АПЛ. В 2016 року в Англійській Прем'єр-лізі, також як і у вищій лізі Казахстану, 75% тренерів були іноземці, за ними слід Чемпіонів в Англії і вища ліга Латвії (63%). В інших регіонах світу іноземні тренери також користуються попитом, є ліги, де іноземці становлять 100% тренерського складу (Катар, ОАЕ), в Суперлізі Китаю - 73%.

1.2 Особливості становлення та розвитку професійного футболу в Україні

Починаючи з 1992 року, як в Україні, так і в інших країнах, що виникли на теренах СРСР, професійний спорт досить інтенсивно розвивався за двома відносно самостійними напрямками:

1) від'їзд висококваліфікованих спортсменів до іноземних професійних клубів;

2) створення національних структур професійного спорту і їх інтеграція до систем міжнародного професійного спорту.

В період 80- 90-их років ХХ ст. значна кількість спортсменів високого класу з України і Росії, що спеціалізувалися в популярних професійних видах спорту, масово від'їжджали працювати та набуватись досвіду до закордонних клубів [Платонов В., 2001]. Спортсмени-футболісти були одними з перших, хто емігрував до зарубіжних клубів. За деякими даними, у період 1991-1993 рр. виїхало близько 900 осіб [Клещев К., 1997].

Масові від'їзд футболістів до іноземних клубів призвели до зниження рівня національного чемпіонату України починаючи з 1990-х років. Український футбол почав поступово прогресувати лише після зміцнення матеріально-технічної бази клубів та формування

організаційних структур, серед яких національна федерація та професійна ліга [Башкатов А., 1997]. Фактори впливу та характеристика, які вплинули на розвиток професійного футболу (табл.1.1)

Табл 1.1 Особливості розвитку професійного футболу в період 1990 – 2000 рр.

Таблиця 1.1

Фактори впливу	Характеристика
Функціонування професійних ліг та відповідних організацій	Професіональна футбольна ліга (ПФЛ) заснована 26 травня 1996 року
Наявність професійних контрактів у спортсменів	Сергій Ребров, сезон: 2000/01 перехід з "Динамо" в "Тоттенхем" (Англія) (контракт на п'ять років зі зарплатою 25 тисяч фунтів на тиждень). Сума переходу: 11 млн фунтів [10,13] Андрій Шевченко за 23 млн євро перейшов з "Динамо" в "Мілан" (1999)
Наявність та величина прибутків клубів	Клуби не прибуткові. Бюджет формується переважно фінансами власників клубів, продаж квитків, спонсорства, мерчандайзинг. 100 – 1500 доларів США Динамо Київ[12]
Кількість професійних клубів	У сезоні 1996/97 в країні налічувалося 73 клуби, а в наступному – їх стало 90, а саме: 16 команд у вищій лізі, 20 – 24 – у першій і три групи другої ліги по 17 – 20 команд. [15]

Продовження табл. 1.1

Система соціального захисту професійних спортсменів	Відсутнє Постановою Кабінету Міністрів України від 31 травня 1995 р. № 378 «Про затвердження Порядку та умов обов'язкового державного страхування спортсменів вищих категорій» Обов'язковому державному страхуванню підлягають спортсмени збірних команд України. Обов'язкове державне страхування здійснюється за рахунок коштів державного бюджету, що виділяються на утримання штатних збірних команд України.
Відвідуваність спортивних змагань	2000 – 2500 глядачів у середньому

Масовий від'їзд провідних виконавців до закордонних професійних футбольних клубів спочатку негативно впливав на стан та розвиток футболу в Україні. Водночас, чимало провідних спортсменів отримали унікальний шанс отримати міжнародний досвід та ознайомитись з організаційними засадами функціонування професійного футболу в Європі та особливостями побудови процесу підготовки спортсменів у провідних професійних клубах. Це надало їм можливість суттєво удосконалити свою спортивну майстерність, досягти успіхів на змаганнях та, в подальшому, укласти вигідні контракти. В свою чергу, це сприяло зростанню іміджу України на міжнародній арені.

У 1993 р. було прийнято Закон України «Про фізичну культуру і спорт», що надавав можливість на створення структур професійного спорту та був одним з головних нормативно-правових документів у сфері фізичної культури і спорту. У цей час, інтенсивному розвитку

професійного спорту, зокрема, футболу заважає погана матеріально-технічна база (мала кількість стадіонів, баз, футбольних полів), що придатні для проведення змагань та комерційної діяльності, критична відвідуваність матчів та збитковість українських клубів.

26 травня 1996 року було засновано професіональну футбольну лігу. Ця подія сприяла переходу вітчизняного чемпіонату на новий етап розвитку [14, 13]. Відтоді українські клуби були об'єднані в одну організацію, що проводила змагання серед не аматорських команд.

Головними питаннями на засіданнях ради президентів футбольних клубів було визначення нормативної бази, структури організації та інші деталі, що були необхідні для її відкриття. На початку травня 1997 р. на установчому зборі були присутні представники 54 із 76 професіональних клубів, які одногосно проголосували за створення професійної футбольної ліги. Першим президентом було обрано Григорія Суркіса.

Пізніше президентом ПФЛ став Равіль Сафіуллін, один з очільників ФК «Шахтар-Донецьк». За семирічний термін його перебування на посаді стабілізовано календар змагань, налагоджено практику прямих телетрансляцій, створено чемпіонат резервних (дублюючих) складів для клубів вищої ліги, започатковано Суперкубкові матчі. З часом в українському футболі з'являються нові спонсори на меценати і запроваджується ціла низка реформ. За час його функціонування на посаді було створено Українську Прем'єр-лігу, яка почала займатись проведенням змагань найвищого дивізіону, в той час як ПФЛ зосередилася на першій та другій лігах.

ПФЛ мала змогу ухвалювати ключові рішення щодо функціонування професіонального футболу, а впливати на цей процес міг кожен клуб, що входив до її складу. Такий підхід до справи в управлінні дозволив зробити професіональний футбол в Україні продуктом, який почали поступати інвестиції. Наслідком цього стало те, що кількість професійних клубів в

Україні з кожним роком зростала. У сезоні 1997/98 в країні 74 клуби, в наступному - їх стало 89, з яких 16 команд у вищій лізі, 20-24 - у першій і три групи другої ліги по 17-20 команд. Але через різні фінансові причини, закриття підприємств спонсорів-власників футбольних клубів, та збільшення вимог до професійних команд з боку ліги, кількість команд почала падати [19].

У 2000-х роках ситуація в українському професійному спорті загалом дещо покращилася. Федерація футболу України (дал – ФФУ) та ПФЛ зосередили свою діяльність на розвитку матеріально-технічної бази (стадіони, бази), ліцензування клубів, тренерів та гравців, організацію стрункої системи підготовки та перепідготовки тренерських кадрів, підготовку резерву тощо. На початку 2000-х ФФУ стала головною організацією, яка надавала ліцензії для участі команд в футбольних змаганнях. Пізніше ліцензування почалось і для команд Першої та Другої ліги. Для зростання масовості та популярності виду спорту, ФФУ приділяло багато уваги для розвитку футболу в загальноосвітніх школах.

Отримана ліцензія тренера в Україні є офіційно визнаною в УЄФА, це досягнення сприяє отриманню футбольного авторитету за кордонами держави. Федерація футболу України веде тісний зв'язок з міжнародними футбольними організаціями. Наслідком цього, стало проведення виїзного засідання Виконкому УЄФА в Києві.

Однією з проблем, яка заважає розвитку українського футболу [49, 52], став приїзд низько - кваліфікованих легіонерів. Поступово вони з'являлись у клубах як вищих так і нищих дивізіонів країни. Статистика свідчить про те , що у сезоні 2002/2003 вісім команд вищої ліги, мали в своїй обоймі більше 10 іноземців, два клуби - 17, а рекордсменом став «Металург» Донецьк, який у своєму складі налічував 22 легіонера. Залучення висококваліфікованих виконавців безумовно сприяє розвитку

українських футболістів , але тільки за умови, якщо клас гравців вищий за вітчизняний.

Рада ПФЛ України прийняла рішення кардинально заборонити участь іноземним гравцями у Другій Лізі України, а з сезону 2003/2004 рр. обмеження квоти легіонерів у клубах першої ліги. Суть цього рішення полягала в тому, що на полі не повинно бути більше 5 гравців з іноземним паспортом. Дозволяється змінювати одного легіонера на іншого не забороняється. Таким рішенням Рада ПФЛ України дозволила фарм-клубам вищої і першої ліг, які виступають у другій лізі, заявляти на ігри двох легіонерів. Виконком ФФУ і Рада ПФЛУ на спільному засіданні ухвалили, що з сезону 2005/2006 рр. на полі одночасно можуть бути не більше восьми легіонерів однієї команди вищої ліги і не більше трьох – в команді першої ліги.

1.3 Організаційні, економічні, нормативно-правові складові професійного футболу в Україні

Глобалізація в сфері спорту стає все більш очевидним явищем, так як охопила його комерціалізація досягла високого рівня, і спорт починає розвиватися за законами бізнесу. Футбол давно перетворився з спортивного розваги в бізнес і розвивається по комерційним законам. Спортивні клуби за своєю організаційно-правовій формі можуть бути різних типів. Деякі спортивні клуби, такі як Реал, Барселона, Баварія перебувають у володінні власних членів. Це зміцнює зв'язок з шанувальниками клубу, так як вони мають право голосу, але членські внески можуть бути недостатні для фінансування, до того ж така форма організації позбавляє гнучкості у використанні коштів.

Незважаючи на зростання глобальної привабливості європейського клубного футболу, більшість клубів (64%) мають національних спонсорів.

Міжнародні титульні спонсори є лише у 24% клубів, обстежуваних ліг, характерно і те, що у 12% клубів взагалі відсутні титульні спонсори. В Україні поки не налагоджене регулярної статистики, придатної для повноцінного аналізу просування українських клубів в плані щорічного розвитку. У щорічних оглядах УЄФА часто відсутня порівняння з українською ситуацією. Одночасно порівняння з європейськими клубами кілька ускладнено ще й тому, що в Європі облік ведеться за минулими сезонами, а в Україні підсумки підбиваються за календарний рік. Крім того, деякі Українські футбольні клуби роблять з звітної інформації комерційну таємницю. Позитивним моментом стало те, що клуби УПЛ в 2016 р вперше за п'ять років отримали позитивний фінансовий результат, тобто перевищення доходів над витратами. Структура доходів футбольних клубів має національну специфіку, як і у багатьох країнах. Якщо порівняти розподіл доходів за джерелами, за різними європейськими лігам воно матиме різний характер.

В умовах демократії та ринкової економіки, яка діє в Україні необхідно створити і налагодити ефективний механізм взаємодії всіх учасників спортивного руху. Це стосується в першу чергу державних та громадських органів управління спортом в Україні, а також спонсорів, меценатів та інших суб'єктів сфери професійного спорту в цілому. Існує проблема організаційно-управлінського забезпечення професійного футболу в Україні.

Дефіцит коштів і законодавчих обмежень лежать в основі проблеми фінансового та правового регулювання професійного футболу в Україні.

Фахівці стверджують, що наразі потрібно вирішувати питання розробки державної соціальної програми розвитку футболу і внести її до Кабінету Міністрів для затвердження. Але постає проблема зацікавленості держави. Раніше за рахунок українського футболу хоч якось зміцнювався позитивний імідж на міжнародній арені. Але без проведення

реформування та за рахунок недостатнього розвитку дитячого футболу, результативність та цінність професійного футболу буде знижуватись. [6,14]

В Україні, «Шахтар» та «Динамо» наповнили фактично увесь чемпіонат своїми молодими футболістами, яких віддали в оренду. Винятки лише в деяких командах. Аналіз останніх сезонів показав, що лише «Шахтар» приносить очки Україні в рейтингу УЄФА. виправити ситуацію може скасування ліміту на легіонерів. У клубів і так не має грошей. А обмеження на іноземців сповільнює розвиток українського футболу. Для результату треба якісних іноземців. А з іноземцями будуть прогресувати і вітчизняні футболісти, оскільки буде конкуренція.

Якби не було ліміту на легіонерів та внесків за іноземців, в українському чемпіонаті могли б бути молоді та талановиті іноземці. Від цього матчі були б цікавішими. Зараз «Динамо» та «Шахтар» віддають своїх вихованців іншим командам. А якби не було ліміту, гранди би побоювалися інших команд. А так існує певна прогнозованість, що призводить до зниження зацікавленості до українських професійних команд. Клуби зупиняються у своєму розвитку. Для перспективних іноземців український футбол міг бути трампліном у Європу. Клуби ж також би отримували користь від такої співпраці, наші футболісти у такій конкуренції швидше б прогресували.

Найбільша проблема в тому, що власники клубів на пострадянському просторі не усвідомлюють необхідності «відучити клуб від фінансової голки». Команди сидять на дотаційній фінансовій голці. Інвестор дає гроші, а клуб їх просто витрачає і не думає про те, якби зменшити витрати, постаратися стати рентабельним. Такого не має, люди просто витрачають гроші. Раніше власники клубів заробляли багато і безболісно витрачали гроші на футбол. А тепер, коли загострилася економічна ситуація, у клубів не має впевненості у завтрашньому дні і

підприємство дає збій. Одиниці європейських клубів мають фінансові дотації. Усі інші беруть кредити, заробляють на уболівальниках. Тому за вболівальників в Італії, Іспанії, Німеччині борються. Це ж не тільки продаж квитків, а й атрибутики та інші маркетингові пропозиції. За рахунок такої діяльності й живуть клуби. В Україні існує проблема з розміром заробітної плати населення. Але люди все-таки витрачають гроші на дозвілля. В кінотеатрах та ресторанах аншлаги. Оскільки є різні прошарки населення, потрібно боротися за те, щоб люди не йшли витрачати гроші в кінотеатр чи ресторан, а йшли на футбол. Потрібно заманювати людей на футбол, тоді клуби не будуть так залежні від інвесторів.

Українська Асоціація Футболу (далі - УАФ) є основною приватною спортивною організацією, що забезпечує гідне представництво України в міжнародному футболі, розвиток системи українського футболу, його пропаганду і популяризацію. Структурно УАФ має обласні представництва у всіх без виключення обласних центрах України, основним завданням яких є розвиток регіонального українського футболу. В Україні функціонує розгалужена система дитячих юнацьких спортивних шкіл, які підпорядковуються Міністерству молоді та спорту України. Саме на них і покладено завдання з розвитку спортивних талантів на місцях та їх просування у професійному аспекті. В цілому, система створена і, начебто, працює, однак якісного результату у професійному футболі немає. ДЮСШ формують юнацькі футбольні команди різних вікових категорій (починаючи з 6 років і до закінчення школи, тобто до 16-17 років). Вказані футбольні команди, протягом усього часу навчання в ДЮСШ беруть участь у міських та обласних футбольних турнірах між командами ДЮСШ. Обласні спортивні школи грають на обласних та всеукраїнських турнірах. Проаналізувавши ситуацію, із впевненістю

можна стверджувати, що саме на цьому етапі системи українського футболу більшість талантів не знаходить свого подальшого розвитку.

Професійні клуби мають власні спортивні школи, які є основою для формування основної команди клубу. Крім того, є іноземні легіонери, на яких роблять ставки власники футбольних команд. Рідкістю для професійних українських футбольних команд є селекційна робота в регіонах з пошуку футбольних талантів.

Доцільно перейняти елементарний іноземний досвід закордонних країн, де керівники та тренерський склад ДЮСШ по регіонах є первинною ланкою в селекційній роботі професійних футбольних клубів. Система доволі проста: тренери, які безпосередньо працюють з дітьми, систематично відбирають талановиту молодь та направляють на стажування у футбольні спортивні школи. Звісно, після стажування також лишаються одиниці, оскільки набір обмежений та обирають найкращих, але все ж, юні таланти отримують реальний шанс себе реалізувати без грошей та зв'язків. Наведена взаємодія ДЮСШ та іноземних клубів є взаємовигідною, оскільки клуби регулярно отримують професійні кадри, а ДЮСШ отримують додаткове фінансування з футбольних клубів. Проблема нашої системи є недалекоглядність усіх ланок, задіяних у складному футбольному механізмі [17,36,37].

В березні 2019 року було заявлено про старт в Україні проекту «UEFA GROW» – футбол для всіх, і рівні можливості кожному. Ця програма вже успішно функціонує в Польщі, Білорусі та Румунії. Для реалізації проекту в Україні пілотними регіонами були обрані Дніпропетровська, Київська та Івано-Франківська області. Головна мета – збільшити число людей, які займаються футболом, з 1% від чисельності населення до середніх для асоціацій УЄФА 3,4%.

Висновок 1 розділу

Історія розвитку та становлення професійного футболу в світі та Україні вражає. Цей вид спорту пройшов не легкий шлях від «гри в м'яч» до найкращого та захоплюючого дійства на планеті. Зараз футбол охопив практично всю планету, в економічно розвинутих країнах він є джерелом прибутків та видом бізнесу. Дана гра поступово набирала популярності, проходила через різні випробування, і як ми бачимо зараз, вона стала грою мільйонів. Швидкий і динамічний розвиток футболу, спонукав за собою створення світової організації, створення якої призвело до розширення футбольної карти, зміцненню контактів, як між футбольними клубами різних країн, так і між національними збірними командами, що порушило питання проведення Чемпіонатів Світу, Європи, і наслідком цього стало включення футбол в програму Олімпійських ігор.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕНЬ

2.1. Методи дослідження

У процесі написання роботи були використані наступні методи дослідження, що обумовлені змістом поставлених завдань:

1. аналіз літературних, документальних джерел та інформації мережі «Інтернет»;
2. історичний;
3. аналіз, синтез та узагальнення;
4. порівняння і аналогія;
5. експертне опитування, глибинне інтерв'ю;
6. методи математичної статистики.

2.1.1 Аналіз літературних, документальних джерел та інформації мережі «Інтернет». Серед основних методів отримання первинної інформації були аналіз науково - методичної літератури, документальних та інформаційних джерел, даних офіційних сайтів організаційних структур. Аналіз та узагальнення даних спеціальної літератури були проведені для отримання, вивчення та узагальнення відомостей , що стосуються обраної теми, з метою створення комплексного всебічного уявлення про розвиток професійного футболу в світі та Україні.

Аналіз дає можливість розділити предмети дослідження на складові частини. Синтез, навпаки, допускає з'єднання окремих частин предмета в єдине ціле. Аналіз і синтез тісно взаємопов'язані і являють собою єдність протилежностей. Узагальнення - встановлення загальних властивостей і ознак предмета [30].

Аналіз, синтез та узагальнення широко використовувався на всіх етапах дослідження та дозволило визначити загальні положення, умови і фактори функціонування професійних видів спорту, виділити тенденції їх розвитку.

Даний метод застосовується для написання Розділу 1: для визначення стану досліджуваної проблеми, структури професійного футболу в світі та Україні (кількість команд, рейтинг команд, аналіз розвитку футболу в США та Європі), аналізу організаційної, нормативно-правової, економічної складової футболу. Вивчалися програмні, нормативні та регламентуючі документи, що містять дані про сучасний стан розвитку професійного футболу в світі та Україні.

2.1.2 Історичний. Історичний метод використовувався при підготовці першого розділу роботи, особливо в підрозділі 1.1 при вивченні історичних аспектів виникнення і становлення професійного футболу в світі.

Даний метод дає можливість вивчити процеси та події у хронологічній послідовності з метою виявлення внутрішніх і зовнішніх зв'язків, закономірностей чи протиріч.

2.1.3. Аналіз, синтез та узагальнення. Аналіз дає можливість поділити предмети дослідження на різні складові частини. Синтез, в свою чергу, допускає з'єднання окремих частин в єдине ціле. Аналіз та синтез являють собою єдність протилежностей. Узагальнення - це встановлення загальних властивостей і ознак предмета [50].

Аналіз, синтез та узагальнення використовувався протягом всіх етапів дослідження, що дозволило визначити загальні положення, умови та фактори функціонування професійного футболу, виділивши тенденції його розвитку.

Даний метод застосовується для аналізу особливостей діяльності світових та вітчизняних провідних професійних футбольних клубів.

Дозволяє виділити фактори розвитку професійного футболу, для проведення подальшого анкетування та експертного опитування. В роботі застосовувався для написання розділу 3: аналіз діяльності основних організаційних структур у футболі. Аналіз концепції та програм розвитку футболу в Україні [50].

2.1.4. Порівняння і аналогія. Порівнянням є метод встановлення подібностей або відмінностей предметів та явищ дійсності. Метод порівняння вважається результативним якщо дотримуватись певних умов:

- порівняння тільки таких явищ, між якими можливі об'єктивні загальні риси;
- порівняння має відбуватися за суттєво важливими істотними показниками.

Даний метод нероздільно пов'язаний з методом аналогії, основою якого є вивчення подібностей або відмінностей за низкою ознак предмета дослідження та його аналога. На підставі характеристик предмета-аналога і схожості з предметом дослідження робляться висновки про наявність тих же характеристик у досліджуваного предмета [9,14].

Даний метод використовується для визначення спільних та відмінних рис у функціонуванні світових та вітчизняних професійних футбольних клубів та визначення сильних та слабких сторін для їх врахування при розробці концепт-проекту розвитку професійного футболу в Україні.

2.1.5. Експертне опитування. Експертне опитування являє собою метод кількісної оцінки якісних показників і проводиться у вигляді анкетування групи експертів. Даний метод є одним з найефективніших в системі педагогічних досліджень, тому передбачає отримання даних за допомогою знань компетентних осіб, висококваліфікованих фахівців, які висловлюють свої думки (судження, оцінки) при розгляді деяких питань [54].

Метод експертного опитування підпорядкований меті та завданням конкретного дослідження і є одним з інструментів збору інформації про об'єкт, що вивчається. Підвищення достовірності результатів експертного опитування досягається за допомогою логічних і статистичних процедур, підбору фахівців, організації опитування, обробки отриманих даних [42, 54].

В даній роботі це використовувалось для отримання власних думок компетентних та кваліфікованих фахівців, при розгляді деяких питань та збору інформації про визначений нами об'єкт. Опитування будуть спрямовані на: вивчення стану професійного футболу в Україні та вивчення думок експертів щодо рекомендацій, спрямованих на покращення рівня його розвитку в Україні. У опитуваннях братимуть участь спеціалісти, які пов'язані з футболом, тренери, викладачі кафедри футболу, професійні спортсмени України.

2.1.6. Методи математичної статистики. Дані методи застосовувалися для об'єктивного аналізу досліджуваних аспектів; забезпечили збір, обробку даних, а також вірогідність інтерпретації отриманих результатів. При аналізі анкет визначається відсоткове співвідношення кожного досліджуваного об'єкта і розрахунок середніх показників отриманих при анкетуванні даних. Також використовуватиметься визначення узгодженості думок експертів.

Отриманий в результаті анкетування спортсменів матеріал був оброблений з використанням методів математичної статистики. А саме метод середніх величин, який дозволяє дослідити основні параметри через середнє арифметичне (M_x).

Обробка результатів досліджень проводилася на електронно-обчислювальній машині:

- процентне співвідношення :

$$\frac{M}{n} = \frac{100\%}{x}$$

де, M – число вибірки;

x – невідоме (y %);

n – критерій, який досліджується.

Для визначення узгодженості думок експертів використовувався коефіцієнт конкордації W :

$$W = \frac{12Sm^2}{(n^3 - n)}$$

,

де: S - сума квадратів відхилень сум рангів, приписаних кожному об'єкту оцінки, від середньої суми рангів;

m - кількість експертів;

n - кількість об'єктів оцінки [18].

Коефіцієнт конкордації W знаходиться в межах: $0 \leq W \leq 1$. Якщо $W > 0,7$, значить коефіцієнт є досить високим і, отже, експертиза відбулася. Статистична достовірність коефіцієнта конкордації оцінювалася за допомогою χ -критерію, а інтерпретація рівнів значущості здійснювалася за допомогою p ($p = 0,05$). Для розрахунків використовувалися електронні таблиці MS Excel.

2.2. Організація дослідження.

Дослідження у рамках магістерської роботи проводилися на базі Національного університету фізичного виховання і спорту України. Задля досягнення поставленої мети і завдань процес підготовки роботи розділено на три етапи:

I етап (вересень – грудень 2020 р.). Першочерговими завданнями цього етапу є підбір та аналіз літературних джерел, виокремлення мети і завдань дослідження, підбір основних методів дослідження й розробка структури магістерської роботи. Підготовка I та II розділів роботи та створення основного списку літературних джерел.

II етап (січень–травень 2020 р.). Проведення дослідження особливостей функціонування професійного футболу в Україні. Одним з ключових завдань етапу являється освоєння методики проведення досліджень оволодіння основами експертного опитування. Підготовка III і IV розділів магістерської дипломної роботи і подальше доповнення списку використаних джерел.

III етап (липень–грудень 2020 р.). Заключний етап дослідження включає обговорення отриманих результатів, формулювання висновків, розробку практичних рекомендацій. Остаточна підготовка магістерської роботи до захисту. Результати проведеного дослідження оформлено у магістерську дипломну роботу.

РОЗДІЛ 3

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОГО ФУТБОЛУ

3.1 Програми розвитку футболу від ФІФА та УЄФА

Сучасні програми розвитку футболу ФІФА, беруть свій початок ще в 1976р. доктор Жоао Авеланж (Бразилія), який за час свого президенства почав реформувати та змінювати організацію [23].

Одним з перших кроків, які зробив новообраний президент, стало укладання освітніх програм ФІФА, це було зроблено з метою підготовки футбольних кадрів для національних федерацій футболу та, в тому числі тренерів, арбітрів, управлінців. Ключовим елементом цих програм стала спонсорська діяльність з сторони таких великих комерційних організацій, як фірми «Адідас» і «Кока-Кола». Виконання цих програм здійснювалася майже 25 років і закінчувалась наприкінці ХХ і ХХІ століть - в 1998-2001 роках.

В середині 90-х років минулого століття президент Жоао Авеланж запропонував ідею фінансової підтримки національних федерацій футболу. Реалізувати її вийшло лише наприкінці минулого століття, коли ФІФА почала отримувати хороші прибутки від проведення найпрестижніших змагань планети - Чемпіонатів світу з футболу. Джерелом таких суттєвих надходжень став продаж прав на телетрансляції та рекламу під час поєдинків Кубка світу з футболу. При цьому слід виділити, що це єдині змагання, що проходять під егідою ФІФА, вони не являються збитковими і приносять прибутки [14, 11, 16].

У 1998 році ідеї Авеланжа поступово почали втілювати в життя, коли на конгресі ФІФА в Лос-Анджелесі за проханням нинішнього президента цієї організації Йозефа Блаттера була схвалена програма, суть якої полягала у фінансовій підтримці ФІФА. Згідно з цією програмою

кожна з національних федерацій - членів ФІФА (198 федерацій), отримує по 350 тис. доларів на рік або 1.2 млн. доларів за 4-річний період. Ця сума однакова для всіх учасників і виділяється федераціям незалежно від їх позицій та фінансового становища у світі. Також кожна з шести континентальних конфедерацій, включаючи УЄФА отримує 12 млн. доларів протягом трьох років отримує від ФІФА

На цьому ж зібранні була прийнята найвідоміша сьогодні програма ФІФА розвитку футболу під доленосною назвою «Гол». Суть цієї програми за своєю метою дуже схожа на програму матеріальної підтримки, але в її основі лежить принцип матеріально-технічної допомоги, згідно з яким національні федерації, на відміну від ФАП, отримують не просто гроші, а готовий продукт або послуги. Це може бути будівництво споруд для функціонування футбольних організацій, офісів для футбольних функціонерів, центрів підготовки національних команд, обладнання, сприяння розвитку юнацького футболу тощо. Розмір допомоги за цим проектом становить 450 тис. дол. на 3-річний цикл. Допомогу за програмою «Гол» за цей час отримали приблизно 90% від загальної кількості національних федерацій футболу, виключаючи найбільш забезпечені у фінансовому плані [16, 18, 34]

В загальному програми «Гол» і фінансової допомоги, як зазначено вище, дуже схожі. Їх метою є: вдосконалення футболу, як гри, в усьому світі.

Вони прагнули встановити рівність у всіх аспектах та рівнях футболу; підтримка сталого розвитку асоціацій в довготривалій перспективі; допомога національним федераціям в матеріально-технічному та управлінському напрямках; сприяння розвитку дитячо-юнацького і жіночого футболу. Всього за останні вісім років національним федераціям за програмою допомоги ФІФА було виділено понад 1 млрд.

доларів, що в 30 разів перевищує розмір допомоги за програмами ФІФА у період з 1975 по 1999 роки [23, 18, 19].

У зв'язку з реалізацією цих двох глобальних програм розвитку футболу, насамперед програми «Гол», було прийнято рішення про створення 12-ти регіональних офісів ФІФА на всіх континентах світу, кожен з яких мав би відповідати за втілення проектів в цілій групі країн.

Президент FIFA Джанні Інфантино запропонував програму розвитку світового футболу «The vision 2020-2023». Документ опублікований на офіційному сайті організації. Програма складається з 11 кроків:

1. модернізувати нормативно-правову базу футболу;
2. збільшення доходів для реінвестування коштів в футбол;
3. покращити ефективність та організаційні структури УАФ;
4. гарантувати успіх знакових турнірів;
5. глобалізація та популяризація змагань з футболу;
6. підвищити конкурентоспроможність ліги та національної команди;
7. покращення та взаємозв'язок футболу та FIFA;
8. покращити розвиток жіночого футболу в Україні;
9. впровадження сучасних технологій;
10. захищати позитивні цінності в футболі;
11. впливати на розвиток суспільного дозвілля за допомогою футболу.

Не так давно стало відомо, що FIFA хоче створити фонд підтримки гравців, які з якихось причин залишилися без зарплати. У жовтні 2019 року FIFA виступила з ініціативами, пов'язаними з агентським бізнесом і практикою оренди гравців. Федерація запропонувала обмежити винагороду посередникам і кількість угод з оренди. Передбачалося, що ці заходи дозволять поліпшити умови для «розвитку» футболістів.

Програми та стратегії розвитку українського футболу

Стратегію розвитку футболу в Україні представив голова УАФ Андрій Павелко. До «Стратегії 2029», при створенні документу враховували і вітчизняну специфіку, і міжнародний досвід в організації футбольних змагань.

2018 – 2020 рр. – перший етап: підготовка та початок реалізації «Стратегії»;

2020-2025 рр. – розвиток професійного футболу в Україні;

2025-2030 рр. – нове покоління футболістів .

В фундамент «Стратегії» покладено проект «СТАРТ». Кожна з літер у назві – це окремий блок питань, але ці п'ять ключових ініціатив взаємопов'язані між собою.

«С»: стадіони

Потрібно приділити увагу розвитку спортивної інфраструктури , це потрібно для того щоб спортсменів не цікавили другорядні питання і вони чітко концентрувались на футболі

«Т»- тренери

Основою повинні стати висококваліфіковані спеціалісти, які мають працювати за європейськими принципами та стандартами

«А» - адміністрування

Футбол в наш час – це не тільки вихід на поле гравців, це ціла низка маркетингових компаній та заходів, щоб вболівальники та любителі футболу були захоплені цим явищем та отримали якісний спортивний продукт

«Р» - регіони

Футбол служить явищем, яке не розрізняє бідних та багатих. Дуже багато всесвітньо - відомих зірок родом з маленьких сіл або містечок, в яких інфраструктура не розвинена належним чином.

«Т» - таланти

Як показав досвід виступів юнацьких збірних, український футбол перенасичений на футбольні таланти. При правильному підході до них, виконанні вимог програми розвитку, результати національної команди це лише справа часу

3.2 Програми розвитку професійного футболу в Україні

На час 1997 - 2002 рр. було розроблено комплексно - цільову програму щодо розвитку футболу в Україні. Основним органом, що відповідає за виконання програми є Державний комітет з фізичної культури і спорту разом із зацікавленими міністерствами, залучивши місцеві та центральні органи виконавчої влади. Федерацію футболу України та фізкультурно-спортивні товариства, зобов'язавши свої організації на місцях до 1 вересня 1997 р. розробити відповідні цільові комплексні програми розвитку футболу.

Дана програма розроблена відповідно до Закону України "Про Фізичну культуру і Спорт" (3808-12) та державної програми розвитку фізичної культури і спорту.

- Підґрунтям стали дослідження, що показали недовгої ефективності використання тогочасних форм і методів управління при розв'язанні проблем подальшого розвитку футболу в країні. Сучасним методом управління стало програмне планування, використання якого було викликано такими причинами.
- Проблема розвитку футболу – це проблема комплексна, яка потребує вирішення проблем різного характеру: матеріально - технічних, фінансових, кадрового забезпечення, науково - методичних та інших.

– Проблема розвитку футболу має міжвідомчий характер (Держкомспорт, Міносвіти, профспілки, Мінфін, Мінюст, спортивні товариства і асоціації тощо).

– На новітньому етапі розвитку футбольної науки з'явилась необхідність, у створенні організаційних форм управління підготовкою футболістів та розвитку дитячо - юнацького футболу [23, 55, 12].

Програмно-цільовому плануванню притаманні такі ознаки:

- планово-цільовий підхід - заходи Програми, перед якими стоять конкретні завдання, вони мають чіткі шляхи вирішення та реалізації поставлених цілей;

- наступність - Програма включає комплекс взаємопов'язаних заходів, спрямованих на вдосконалення управління в системі футболу;

- комплексність - врахування всіх факторів, необхідних для досягнення цілей, загальне охоплення всіх типів футболу у взаємозв'язку і об'єднання зусиль всіх організацій, що відповідають за реалізацію Програми;

- всебічність - врахування різноманітних педагогічних, біохімічних і соціальних факторів, напрямів роботи з підготовки висококваліфікованих футболістів і розвитку масового футболу;

- диференційований підхід - визначення головної і основних проблем, основних напрямів роботи, головної мети та основних цілей і завдань, конкретних заходів для їх першочергового здійснення;

- нормативний характер - використання нормативів і правових основ, встановлених законодавством України;

- врахування кінцевих результатів - Виконання програма спрямоване на виконання поставлених перед нею завдань;

- облік ресурсів - забезпечення достатніми умовами фінансування, науково - методичною та матеріально - технічною базою.

Методологічною основою для розроблення Програми став системний підхід, що дав змогу здійснити синтетичний аналіз об'єктів, різних за своєю природою і складністю з єдиної системної точки зору, при цьому виявивши найважливіші характерні риси функціонування системи футболу, врахувавши значні фактори, що впливають на його розвиток. Одночасно передбачалося виконання цілей, впорядкування результатів і критеріїв підсистем загальносистемній меті, результату та критеріям її оцінки, тобто головній меті і результату реалізації Програми.

Передумовами розроблення Цільової комплексної програми розвитку футболу в Україні на 1997-2002 роки

Футбол за свою історію став частиною як фізичної так і духовної картини людства, він впливає на емоційну, психічну та фізичну діяльність людини. Аматорський футбол є хорошим засобом покращення здоров'я людини та організації суспільного дозвілля.

Протягом останніх років відбулись серйозні зміни як у суспільстві, так і у спорті, і у футболі зокрема. Йдеться не тільки про організаційні зміни (поява ПФЛ, ПФК, асоціацій тощо), а й абсолютно новий підхід до проблеми, і передусім, до фінансового забезпечення. Це обумовлено політичними змінами в державі, змінами, які відбулись в економіці, це обумовлено новим устроєм життя, переходом від державної форми власності до приватної.

На початку 90-х років у зв'язку зі зміною соціальної ролі футболу як популярного видовища розпочався його перехід від аматорського до професійного, який завершився створенням Професійної футбольної ліги - це організація, яка замається проведенням футбольних матчів українській прем'єр лізі, першій та других лігах. Такі зміни негативно вплинули на економіку країни і професійний футбол повинен шукати нові джерела доходів. Таким чином прийшло бачення, що футбол як явище, дедалі більше підпорядковується законам, за якими розвивається бізнес. Тим

часом соціально-економічна ситуація, що склалася в країні, штовхає скоріше до недооцінки футболу як складового фактору, що справляє виховний вплив на всі верстви населення і особливо на молодь.

Молодь бере приклад та наслідує образ життя футболістів. На євробарені спортивні поєдинки формують міжнародний імідж та репутацію держави. Тому футбол повинен стати одним з основних інструментів формування здорової української нації, оздоровлення різних вікових груп, формування міжнародного авторитету нашої держави.

Вплив держави у розвитку професійного футболу, повинен бути спрямований на популяризацію цього виду спорту, виконання комплексно-цільових програм щодо розвитку дитячого та професійного футболу в Україні. Держава повинна розробляти систему податкування та пільг для заохочення та зацікавленості з сторони комерційних організацій та спонсорів.

Участь держави у регулюванні системи футболу не суттєва, значно погіршилися кількісні та якісні показники, а саме: станом на 1991 рік кількість осіб, які займаються футболом у дорослих командах (включаючи команди майстрів), становила 240 тис. чол., станом на 1 жовтня 1996 р. – близько 124 тис. чол.; кількість юних футболістів у 1991 році досягала 216 тис., а у 1996 році – 92 260.

Стан матеріально-технічної бази не відповідає світовим стандартам, ні якісно, ні кількісно, спостерігається тенденція зниження кількості спортивних споруд. У 1991 році в Україні налічувалося 19740 полів, у 1996 році – тільки 6816. Виробництво власного інвентарю екіпірування не працює належним чином.

Під загрозою ліквідації перебуває досить ефективна в минулому система підготовки кваліфікованих футболістів. Швидкими темпами зменшується кількість спеціалізованих шкіл: у 1991 році їх було 911, у 1996 - 625. Спостерігається тенденція зниження існування футбольних

шкіл. Національним командам зменшили кількість НТЗ на рік, що суттєво вплинуло на їхні виступи. Висококваліфіковані фахівці і футболісти переходять в інші сфери діяльності, від'їжджають на роботу за кордон. Так, у 1991 році працювало 9879 тренерів, у 1996 році - 4089, і кількість їх продовжує зменшуватися. Одною з основних причин від'їзду висококваліфікованих фахівців стала нестабільна ситуація в державі, та відносно невисока заробітна платня тренера.

Проблеми розвитку футболу в Україні

Головна проблема: Недостатній рівень розвитку футболу та його невідповідність світовим тенденціям.

Зміст проблеми: Недостатній рівень зацікавленості футболу з сторони державних структур, відсутність єдиної програми підготовки кадрів в національну команду, низький рівень популяризації футболу серед різних верств та вікових груп, від'їзд висококваліфікованих спеціалістів, гравців за кордон, зниження показників результатів на міжнародній арені, відсутність інтересу від іноземних спонсорів та вітчизняних комерційних організацій, недостатня зацікавленість телебачення у висвітленні футболу.

Основні проблеми:

1. Проблема «зовнішніх факторів» - вплив складної економічної і соціальної ситуації в Україні на розвиток футболу.

Зміст проблеми: Невизначеність органів влади, щодо свого режиму впливу на розвиток футболу. Зникнення з футбольної карти клубів, які зіткнулися з різного роду фінансовими труднощами Недостатній рівень проведення національних змагань, запрошення до національної команди гравців, які виступають в європейських чемпіонатах [6, 19, 25].

2. Відсутність спеціальної законодавчої бази, що визначає оптимальний розвиток футболу в Україні.

Зміст проблеми: Відсутність в законодавстві поняття футболіст-професіонал, недостатня соціальна захищеність людей, які професійно займаються футболом, відсутність чіткої позиції футбольних клубів в правових відносинах.

3. Відсутність мобільної системи взаємовідносин органів управління спортом і футболом.

Зміст проблеми: Поганий взаємозв'язок між органами законодавчої влади та органів місцевого самоврядування, не кваліфікованість місцевих футбольних функціонерів.

4. Недосконалість системи професіонального футболу.

Зміст проблеми: незадовільний стан нормативно-правової бази; Неприбутковість вітчизняних клубів, відносно застаріла матеріально - технічна база футболу, низький рівень зацікавленості серед різних верств населення.

5. Недосконалість системи дитячо-юнацького футболу.

Зміст проблеми: Недостатня участь органів законодавчої влади в розвитку дитячо-юнацького футболу, відсутність єдиного календаря, погана науково-методична забезпеченість, незадовільний стан матеріально-технічної бази, не кваліфікованість дитячих футбольних тренерів, не ефективність системи функціонування системи дитячого та шкільного футболу

6. Недосконалість управління любительським футболом.

Зміст проблеми: Низький рівень співпраці законодавчої влади з органами місцевого самоврядування. Відсутність єдиного календаря для всіх місцевих змагань, недостатня робота засобів масової інформації щодо популяризації аматорського футболу.

7. Недосконалість системи підготовки кадрів.

Відсутність системи ліцензування, невисокий рівень підготовки та кваліфікації футбольних тренерів різних вікових груп та команд,

недостатня якість науково - методичної бази, відсутність нормативно - правових актів з питань роботи , професійної захищеності тренера.

8. Незадовільна організація НТЗ.

Зміст проблеми: Незадовільні результати виступів національної команди, відсутність єдиної програми підготовки дитячих, юнацьких та основних команд країни.

9. Відсутність системи, що забезпечує правильність підготовки збірних команд і досягнення високих результатів на міжнародній арені.

Зміст проблеми: Недостатній рівень фінансового забезпечення, який не відповідає реальним потребам футболу, погана матеріально - технічна база, відсутність єдиної програми підготовки кандидатів до національних збірних, низький рівень науково - методичного забезпечення, відсутність єдиної програми підготовки збірної.

10. Недосконалість системи підготовки суддів з футболу.

Зміст проблеми: відсутність програми підготовки суддів; нерегульованість системи навчання і підвищення кваліфікації, невідповідність суддів рівню змагань(особливо в регіональних структурах).

11. Низький рівень функціонування системи змагань з футболу.

Зміст проблеми: Недостатня організація у системі аматорського футболу; низька кваліфікація наглядачів (делегатів ФФУ);невисокий рівень забезпечення безпеки проведення футбольних матчів ;поганий стан футбольних полів у всіх лігах; не кваліфікованість арбітрів, погана якість суддівства.

12. Слабке науково-методичне забезпечення.

Зміст проблеми: Поганий рівень кваліфікації науково - методичних груп у професійних командах, відсутність єдиної програми науково - методичного забезпечення, відсутність КНГ у більшості професійних клубів.

13. Недосконалість матеріально - технічної бази футболу.

Зміст проблеми: Невелика роль держави у спорудженні нових та реконструкції спортивних об'єктів; відсутність програми покращення матеріально-технічної складової; відсутність єдиної системи утримання спортивних об'єктів (стадіонів , залів) .

14. Низька роль АФУ і її регіональних організацій у визначенні проблем футболу та шляхів вирішення його розвитку .

Зміст проблеми: Недостатня ефективність в питаннях перспектив та розвитку футболу, відсутність єдиної програми підготовки футболіста

15. Поганий рівень популяризації футболу у засобах масової інформації та телебаченні.

Зміст проблеми: Не кваліфікованість ЗМІ, погана співпраця рекламних агенств, недостатній рівень розкриття подій у футболі.

16. Відсутність соціального статусу футболіста.

Зміст проблеми: Неефективна система страхування футболіста, відсутність об'єднання гравців (асоціації) , недостатнє функціонування нормативно-правової бази забезпечення статусу футболіста - професіонала.

17. Погана робота в організаційних структурах, недостатня підтримка футзалу, футболу людей з обмеженими можливостями, недостатній розвиток жіночого футболу та ветеранів.

Зміст проблеми: погане формування нормативно-правової бази, не визначеність соціального статусу футболу, недостатня організація системи змагань, недостатність науково-методичного і медичного забезпечення [23, 37, 59].

Висновок до 3 розділу

Важливою ланкою в організації та проведенні змагань з футболу є UEFA та FIFA, вони відіграють ключову роль в розвитку як світового, так і вітчизняного футболу. Основними напрямками їхньої діяльності є проведення наймасштабніших змагань на планеті: Чемпіонат Світу та Чемпіонат Європи з футболу. Ці організації розподіляють прибутки від реклами та трансляцій на цих змаганнях, контролюють грошові винагороди, регламент і права ЗМІ. Вони всебічно впливають на розвиток та популяризацію футболу за допомогою своїх програм розвитку.

За часів незалежної України було розроблено декілька програм розвитку футболу. Вони були створені з метою сприяння та покращення розвитку даного виду спорту, удосконалення управління розвитком футболу на теренах нашої держави. Модернізувалась організаційна структура обласних, районних, та всеукраїнських організацій з футболу. За допомогою таких програм покращувалась матеріально-технічна база, налагоджувались відносини з світовими організаціями, удосконалювалось науково-методичне забезпечення, розширювалась взаємодія федерацій та засобів масової інформації. Теперішній стан розвитку футболу в Україні свідчить про покращення та вдосконалення організаційних та матеріально-технічних аспектів.

РОЗДІЛ 4

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ФУТБОЛУ В УКРАЇНІ

4.1 Ключові проблеми та перспективи функціонування професійного футболу

Від початку створення ПФЛ в Україні налічувалось 16-18 команд у Вищій лізі. Лише в сезонах 2000/2001 та 2001/2002 кількість команд вищого дивізіону скоротилась до 14. Починаючи з 2003 року Чемпіонат України з футболу стабільно складався з 16 команд вищої ліги. Проте після сезону 2013/2014 і дотепер кількість команд знизилась до 12. Водночас на засіданні виконкому Української асоціації футболу влітку 2019 було прийнято рішення про збільшення кількості клубів-учасників УПЛ до 16 команд та трансформації чемпіонату молодіжних команд з сезону 2021/22. Водночас у сезоні 20/21 планується проведення трансформації молодіжних команд та впровадження технології VAR на всіх матчах чемпіонату України для викорінення договірних зустрічей. Проте на думку експертів, збільшення кількості команд в УПЛ може не мати позитивних моментів, оскільки багато команд можуть не дограти чемпіонат через фінансові проблеми, що в цілому призведе до зниження рівня Чемпіонату, так як команди з першої ліги не готові скласти гідну конкуренцію. Розширення УПЛ приведе до більшої кількості непотрібних матчів, в яких слабші команди не забирають очки в фаворитів. Інфраструктура більшості команд 1-ї та 2-ї ліг не готова надати той рівень відновлення та організації тренувальної та змагальної діяльності, яка вимагається від клубів Прем'єр-Ліги.

Серед позитивних факторів збільшення команд в елітному дивізіоні є: збільшення кількості робочих місць для футболістів, збільшення

конкуренції, зростання зацікавленості з боку глядачів. Але це при умові нормального фінансування всіх клубів та діяльності самих клубів в напрямі створення умов та проведення заходів (розваг, конкурсів, шоу) .

Проведене глибинне інтерв'ю дозволило визначити найбільш вагомі проблеми розвитку професійного футболу в Україні. На думку респондентів це: проблеми суддівства, договірні матчі, низька відвідуваність стадіонів, економічне становище в країні, що впливає на фінансове забезпечення футболу. Недостатнє матеріально-технічне забезпечення клубів та команд, зокрема що стосується якісних тренувальних полів, як для професійного, так і для дитячо-юнацького футболу. Неналежна система дитячого футболу та проблеми переходу гравців від юнацького до дорослого футболу [25,28].

Одна з найактуальніших проблем полягає в тому, що за винятком декількох команд (Шахтар, Динамо) решта команд не є прибутковими і не заробляють на своїй діяльності коштів, а працюють, подекуди, збитково. Багато команд в Україні стають банкрутами (Дніпро, Металіст, Металург і т. д.).

Деякі експерти вважають, що на розвиток футболу з 2014 року впливає війна на сході України та низька економіка в країні. Через це зникли ряд великих клубів, такі як: Металіст, Дніпро, Кривбас, Металург Донецьк, Арсенал та інші.

Без уваги респондентів не залишився вплив вірусу Covid-19, що дуже негативно вплинув на розвиток футболу не тільки в Україні, а й в усьому світі. Президент ФІФА Джанні Інфантино розповів про своє бачення впливу наслідків пандемії коронавірусу на світовий футбол.

"Футбол обов'язково повернеться. Коли це трапиться, ми відсвяткуємо припинення цього жаху. Але один урок треба засвоїти: футбол буде зовсім іншим. Він стане більш соціальним, більш людським і

менш зарозумілим. Він буде прив'язаний до окремих країн, але водночас стане ще більш глобальним. З нього піде зарозумілість. Ми повинні стати більш людяними і уважнішими щодо істинних цінностей", – відзначив функціонер. Через пандемію коронавірусу в Європі скасували майже всі національні першості і єврокубки. ФІФА готує "план Маршалла", щоби впоратися з фінансовими наслідками пандемії коронавірусу.

Серед факторів, що наразі уповільнюють розвиток футболу в Україні, виділено наступні:

1. пандемія коронавірусу , конфлікт на сході України , економічна ситуація в країні;
2. корупція, договірні матчі, відсутність сучасних навчально-тренувальних баз із новітніми технологіями;
3. значний взаємозв'язок футболу з політикою;
4. низьке фінансування футбольних клубів, зокрема, відсутність недержавних інвестицій та низька зацікавленість з боку спонсорів.

Деякі дослідження на прикладі російського футболу дозволили визначити, що маркетинг і бізнес-планування у футболі розвинені на досить слабкому рівні через те, що довгий час клуби були орієнтовані на спортивний результат, а не на комерційну діяльність [12,17,39].

Спостереження за функціонуванням іноземних провідних футбольних клубів Європи (організаційна та управлінська діяльність, фінансове забезпечення, популярність) дозволили визначити, що вони в своїй діяльності використовують бізнес-модель і працюють як самостійні одиниці, що здатні повністю забезпечити свою діяльність та бути прибутковими для своїх власників.

Локтіонов А. С. у своїх наукових працях пропонує використовувати шаблон бізнес-моделі, що запропонований А. Остервальдер в книзі «Побудова бізнес-моделей». Головною ідеєю зазначеного підходу є те, що весь бізнес компанії подається у вигляді візуальної моделі, що поділяється на 9 основних пунктів. Опис кожного блоку для футбольного клубу представлено наступним чином:

1. Споживчі сегменти. Споживчі сегменти для футбольного клубу неоднорідні. Основним джерелом є вболівальники, які підтримують улюблену команду, їхні родини, любителі спорту і активного способу життя.

2. Ціннісні пропозиції. Варто відзначити, що футбольний клуб повинен створювати ціннісні пропозиції для своїх «споживачів» не тільки у вигляді видовища, а й у вигляді задоволення їх інформаційних, духовних потреб, потреб у спілкуванні.

3. Канали збуту. Створені клубом ціннісні пропозиції надходять до споживача різними шляхами і в різних формах. Дуже важливо підібрати відповідний канал для кожного типу ціннісних пропозицій з урахуванням конкретного споживчого сегмента.

4. Взаємини зі споживачами. Для футбольного клубу взаємини зі споживачами є ключовим блоком, тому що саме від лояльності і задоволеності споживачів залежить комерційний успіх організації.

5. Потоки надходження доходів. Крім класичних потоків надходження доходів від продажу квитків на матчі, атрибутики, продажу рекламних прав, важливо також створювати нові ціннісні пропозиції, які будуть приносити дохід.

6. Ключові ресурси. Ключові ресурси футбольного клубу – це не тільки футбольна команда, а й стадіон, інтернет-сайт, фірмовий магазин, радіо-, відео-канали і багато іншого, що використовуються для задоволення потреб.

7. Ключові види діяльності. Помилково вважати, що основним видом прибутку є продаж квитків. Важливо також розуміти, що всі супутні послуги, що запропоновані споживачам, не менш важливі для успішного функціонування клубу.

8. Ключові партнери. Для футбольного клубу не менш важливий аспект. Наявність стратегічного партнера надає можливість реалізувати нові ідеї та створити ще більш якісні та ціннісні пропозиції для споживачів.

9. Структура витрат. Повинна бути чітко опрацьована та регламентована, щоб оптимізувати витрати та отримувати прибутки.

Описані блоки охоплюють чотири основні сфери бізнесу: пропозиція, взаємодія зі споживачем, фінансова ефективність компанії та інфраструктура. Враховуючи це, дослідниками пропонується розглядати футбольний клуб, як самостійну повноцінну бізнес-одиницю, що орієнтована на споживача та здатна приносити прибуток [17,25,34].

Для пострадянських країн, зокрема, і для України актуальним є питання розробки конкурентоздатної та збалансованою бізнес-моделі для футбольних клубів.

На думку експертів, бізнес-модель в українських професійних футбольних клубах практично не працює (за винятком «Динамо» та «Шахтаря»), оскільки лише 4-5 команд вдало працюють на трансферному ринку, відсутній єдиний телепул, незначний прибуток від телеканалів, а майже вся система тримається на окремих зацікавлених людях, які часто самостійно виступають спонсорами команд, не заробляючи на цьому.

Для оптимального розвитку професійного футболу в Україні потрібно звернути увагу на його підґрунтя, що пов'язане з підготовкою дітей та створенням єдиної програми підготовки юних футболістів. Для успішного функціонування варто створити єдиний телепул, фінансово підтримувати клуби та створити умови для повернення глядачів на

стадіони. Державою має забезпечуватись економічна стабільність в країні, для того, щоб бізнесмени не боялись вкладати свої кошти в розвиток дитячого та професійного футболу, а легіонери хотіли їхати в Україну. Удосконалення спортивної інфраструктури, навчально-тренувальних баз, дитячих академій, забезпечення якісних умов для іноземців та вітчизняних футболістів є компонентами вдалого функціонування футболу в Україні та необхідними умовами для його розвитку.

Розробити програму інвестицій для того, щоб спонсори могли зрозуміти коли і як їх гроші зможуть повернутися і почати примножуватися. Ще одним ключовим моментом стане створення можливості для надання спортсменам-професіоналам в період їхньої діяльності та по закінченню її певних пільг (наприклад пенсій).

Ефективність функціонування закордонних футбольних клубів напряду пов'язана з керуючими органами або вболівальниками. Також безпосередньо впливає низка факторів, серед яких: рівень виступів в чемпіонаті, фінансова підтримка, виступів в єврокубках, продаж прав на трансляції матчів, продаж футбольної атрибутики, тобто будь-яка діяльність, що приносить прибуток, що дає змогу більше вкладати в розвиток клубу.

Вітчизняні професійні футбольні клуби на даний час залежать від президентів, власників команд та грошей, які вони виділяють на розвиток команди, а також від виступів команди в єврокубках, оскільки якщо команда туди потрапляє, то вона гарантує собі існування на наступний сезон. Здобуття титулів та демонстрація високих результатів дають змогу отримати спонсорські контракти, підвищувати відвідуваність на стадіонах за рахунок якості гри тощо.

В цілому рівень розвитку футболу залежить від роботи Асоціації, менеджменту, глядачів, рекламно-спонсорської діяльності, що працюють

як один механізм, спрямований на досягнення однієї мети – популяризації Ліги, команди, виду спорту.

Останні зміни, що наразі відбуваються в українському футболі, стосуються не лише чоловічого, а і жіночого футболу. Виконком УАФ затвердив стратегію розвитку жіночого футболу на наступні 4 роки, згідно якої у всіх клубах УПЛ обов'язково має бути жіноча команда.

На думку експертів, поява у кожній чоловічій команді жіночої не сприятиме розвитку професійного футболу, оскільки жіночий футбол поки не користується великою увагою та зацікавленістю у людей, цікавість до нього в нашій країні дуже низька. Наразі актуальним є вирішення питання щодо налагодження механізмів функціонування професійного футболу в Україні в умовах збільшення кількості команд в УПЛ та впровадження технічних нововведень. Обов'язковість формування жіночих команд наряду з чоловічими, без належного підґрунтя, не дасть можливості вивести жіночий футбол на більш якісний рівень функціонування.

В будь-якій країні, держава відіграє значну роль у здійсненні тих чи інших процесів. Так і в українському футболі. Щороку в річному бюджеті Міністерства молоді та спорту України є певні видатки на розвиток футболу. На державному рівні розробляються Закони, Накази чи Постанови відповідно до яких функціонує конкретна сфера. Питання стану та перспектив розвитку футболу в Україні були визначені у розроблених Концепціях розвитку футболу, Стратегіях та Комплексних програмах. На думку експертів, на сьогодні державна підтримка у розвитку футболу доволі незначна, але вона могла б заохочувати великі організації, підприємства фінансувати футбол в Україні. Держава повинна допомагати і позитивно впливати на розвиток професійного футболу, так як це допомагає комунікації з іншими державами, формує країні статус на міжнародному рівні [44,52,].

Для зростання зацікавленості до клубу, команди, чемпіонату, або виду спорту в цілому, зазвичай запрошують гравців-зірок, якими зазвичай є легіонери. Тобто, суттєво зростає роль та значення трансферної діяльності для розвитку професійного футболу.

Трансферна діяльність впливає на розвиток футболу, оскільки коли футболіст від'їжджає в інший чемпіонат з українського і гарно там себе проявляє, тоді на Українську Лігу починають більше звертати увагу інші команди, яскравим прикладом цього стала ліга Бельгії.

Трансферна діяльність клубу допомагає молодим українським гравцям рости і прогресувати, щоб досягти рівня легіонерів. Але зараз рівень легіонерів в Україні доволі низький. Проте за рахунок сильної конкуренції в Українській Прем'єр-Лізі великої кількості молодих перспективних гравців, футболісти-професіонали намагаються прогресувати, щоб мати змогу перейти в більш сильний європейський чемпіонат.

В більшості випадках позитивний вплив трансферної діяльності полягає в тому, що українські футболісти виростають разом з легіонерами. Проте є певні протиріччя. Оскільки залучення легіонерів підвищує якість самого футболу, але якщо не ефективно працюють юнацькі клуби та ДЮСШ. Якщо ж легіонери знаходяться на одному рівні з вітчизняними гравцями(вихованцями), це користується негативною оцінкою зі сторони прихильників вітчизняного футболу. Водночас, якщо купуються хороші гравці, то збільшується інтерес до клубу, а також з'являється інтерес, якщо гравця продають за кордон в топ клуби.

В українському професійному футболі, на прикладі топ-команд Прем'єр-Ліги, трансферну діяльність здебільшого здійснюють клуби «Шахтар» та «Динамо», інші клуби просто передають, перекуповують або обмінюють гравців між собою. Це також є однією зі складових низької зацікавленості до УПЛ.

Потрібно створювати умови та можливості для розвитку та гри молодих українських талантів, проте 3-5 легіонерів в кожній команді повинні бути. Нові імена не тільки додають непередбачуваності футбольним турнірам, а і відкривають національний чемпіонат та клуби іншим країнам, оскільки вболівальникам з країни легіонера буде цікаво спостерігати за виступами гравця.

Для того, щоб зробити УПЛ більш непередбачуваною для підвищення зацікавленості до відвідування необхідно:

1. спробувати варіант з плей-офф, такий підхід використовують в футзалі, американській лізі та лізі Жупіле (Бельгія), тоді є можливість появи нових чемпіонів, а не тільки постійних Шахтаря чи Динамо;

2. потрібно запрошувати висококваліфікованих тренерів, іноземців, створювати якісну картинку на ТВ, відвідування футбольних матчів на пільгових умовах, проводити розіграші певних конкурсів до матчу, в перерві та після нього;

3. зняти заборону про гру орендованих гравців. Встановити ліміт на оренду гравців. Робити акцент на своїх вихованців;

4. потрібно почати з нижчих рівнів, а саме з підготовки спортсменів в дитячому та юнацькому віці, збільшити конкуренцію між цими командами;

5. збільшити фінансування клубів, залучати спонсорів, закордонних гравців. Загалом змінити систему володіння клубами, котра базується на 2-3 власниках, які мають впливовість у вирішенні певних питань.

Для визначення стану українського професійного футболу та перспектив його розвитку нами було проведено анкетування серед управлінців в сфері футболу, представників медіа, скаутів, викладачів кафедри футболу Національного університету фізичного виховання і спорту України в кількості 12 осіб та людей, які професійно займаються футболом (3 особи).

На певну кількість питань необхідно було дати відповідь балами: де 0 – найнижче значення, 5 – найвища оцінка. Були питання з варіантами відповідей та низка питань на які потрібно було дати розгорнуту відповідь.

Результати дослідження показали, що 86 % респондентів вважають футбол в Україні професійним видом спорту, 13 із 15 опитуваних вважають футбол професійним видом спорту, 2 вважають його непрофесійним видом спорту (рис. 4.1)

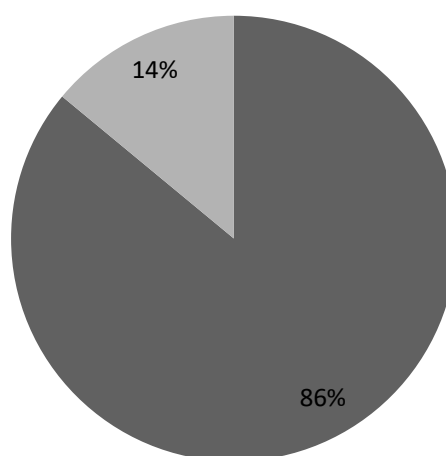

Рис. 4.1 Футбол - професійний вид спорту в Україні

- - Так
- - Ні

З метою визначення тенденцій розвитку футболу, респондентам було запропоновано оцінити його функціонування в різні періоди. Респонденти оцінювали періоди від 0 до 5, де 0 найнижча оцінка, а 5 найвища. Кращий показник отримав період 2001-2010 – 4.4, другим на думку опитуваних став період, коли Україна перебувала у складі Радянського союзу - 3.7, третім показником став період з 1991-2000 – 3.4,

і четвертим респонденти обрали період з 2011 по сьогоднішній день.
(рис. 4.2.)

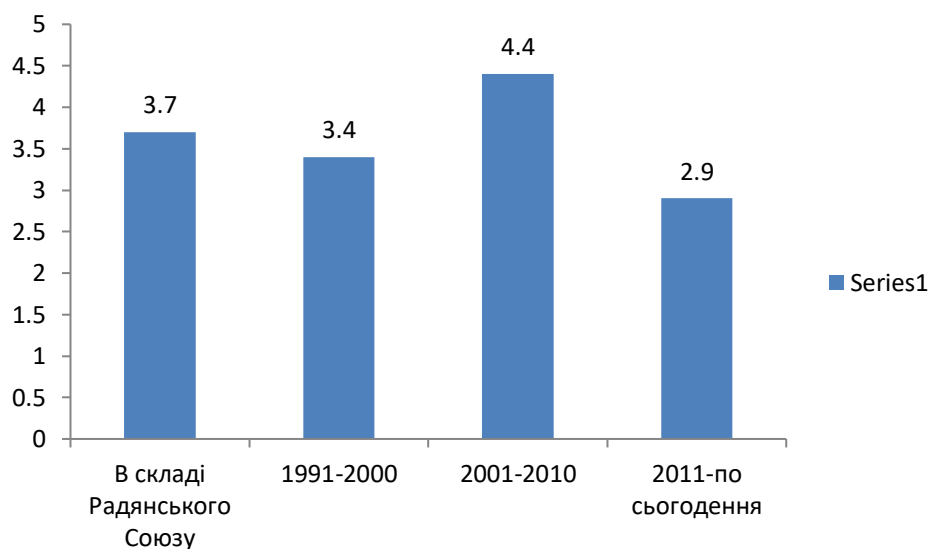

Рис. 4.2. Функціонування футболу протягом 1975 – 2020рр.

Зважаючи на зростання популярності професійного футболу та кількості професійних футболістів, враховуючи аналіз Європи та США з питань соціального забезпечення, актуальним питанням для професійного спорту в цілому, зокрема, у футболі залишається питання правового захисту спортсменів (рис.4.3). В даному питанні думки респондентів розділились, 25% опитуваних вважає, що в українському футболі відсутній достатній правовий захист футболіста. Інші 25% вважають, що українські футболісти є достатньо захищеними, і половина опитуваних вирішила що на це питання немає однозначної відповіді.

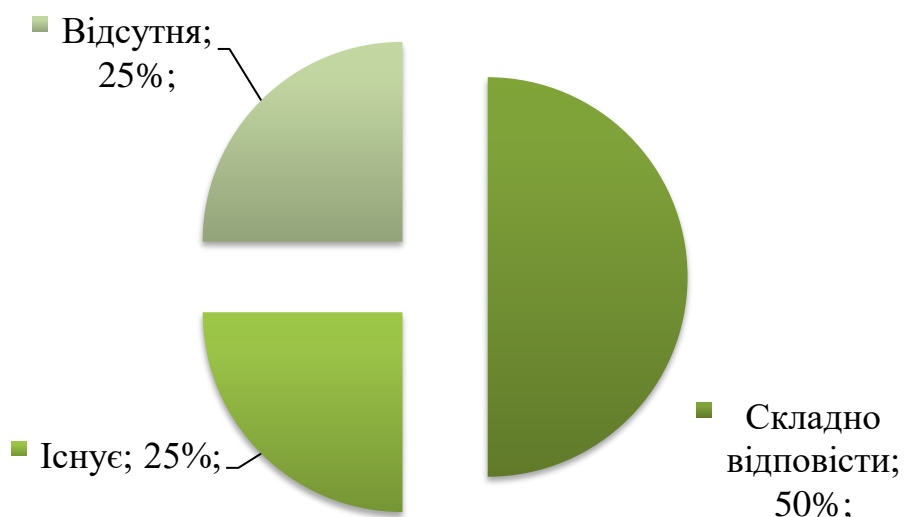

Рис. 4.3 Наявність соціального захисту професійних футболістів в Україні

За визначенням експертів, соціальна захищеність футболістів полягає в отриманні гідної заробітної плати протягом всього спортивного життя та бути захищеним контрактом з клубом, у якому передбачені медичні послуги, страховка, забезпечення побутовими умовами тощо. Проте в Україні, невирішеним залишається питання медичного страхування та пенсійного забезпечення.

Респондентам було запропоновано визначити, чи сприяє нормативно-правове регулювання в Україні розвитку професійного футболу (рис. 4.4). Як ми бачимо, 67% вважає, що нормативно-правове регулювання впливає на розвиток професійного футболу в Україні, а 33% вважають, що суттєвого значення цей аспект собою не являє.

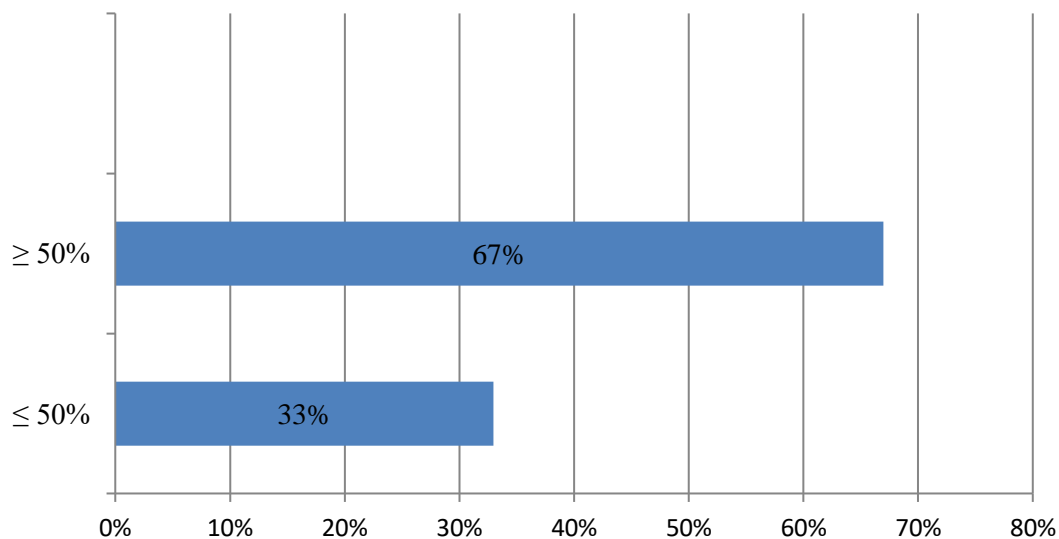

Рис. 4.4 Сприяння нормативно-правового регулювання розвитку футболу

Чи є футбольні клуби в Україні прибутковими (рис. 4.5)

Респонденти розділились на дві категорії: 67% вважає українські клуби прибутковими, а інші 33% не розділяють їхню думку і вважають даний вид спорту не прибутковим.

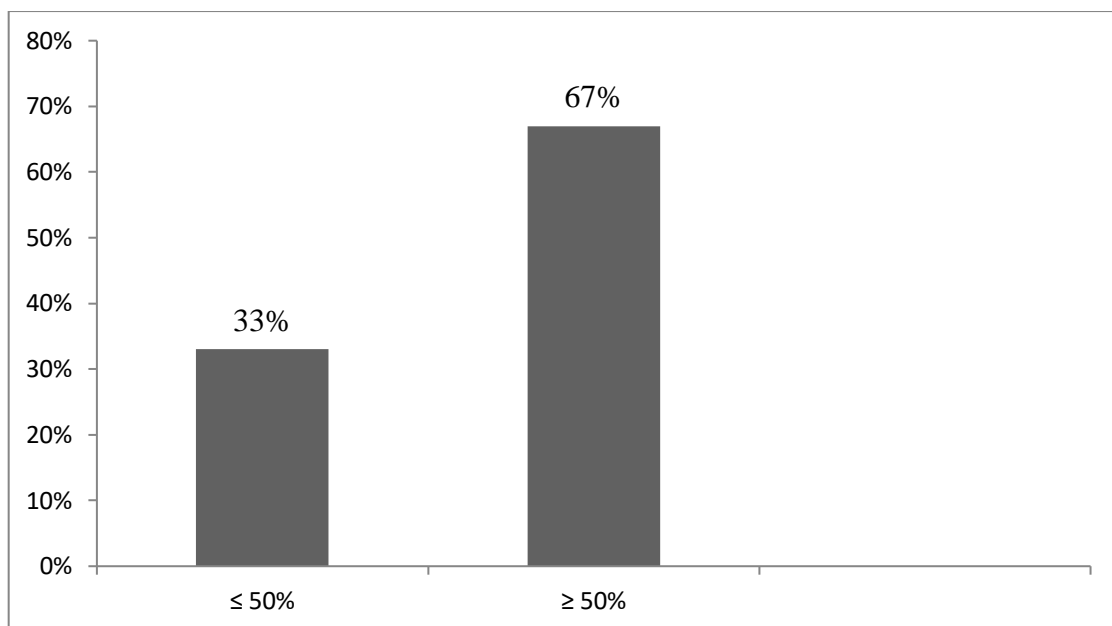

Рис. 4.5 Прибутковість українських футбольних клубів

Головними джерелами прибутку вітчизняних футбольних клубів є продаж прав на радіо та телетрансляції та продаж гравців. Проте враховуючи ключові джерела прибутків, що є в професійному футболі, робимо висновок що в Україні відсоток прибутковості за рахунок продажу квитків чи рекламно-спонсорської діяльності доволі низький.

Респонденти розділились на дві категорії: 67% вважає українські клуби прибутковими, а інші 33% не розділяють їхню думку і вважають даний вид спорту не прибутковим.

Варто зазначити, що комерційно-ліцензійна діяльність (можливість підприємцям надавати права на використання символіки чи емблем, портрета або ім'я спортсмена тощо у своїх інтересах та продаж атрибутики клубів та видавничої діяльності не вибрані (рис. 4.6).

Респондентам було надано 5 варіантів відповідей:

А) продаж квитків;

Б) продаж прав на радіо та телетрансляції;

В) рекламно-спонсорська діяльність;

Д) концесії спортивних споруд (продаж підприємцям права здійснювати торгівлю товарами чи послугами на їхній території перед початком і під час матчу;

Є) надання спортивних споруд в оренду;

Ж) продаж гравців.

Думки респондентів розділились: 31% обрав варіант-Ж; 15%-В; 7% обрали варіант-Є; 8%-А; 8%-Д. Таким чином можна стверджувати, що на думку опитуваних в більшості українських клубів основним джерелом доходів є продаж гравців в інші команди.

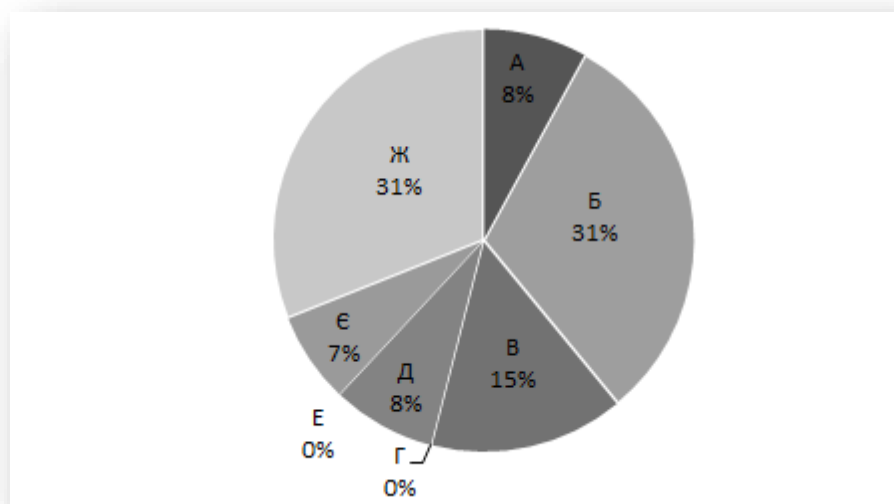
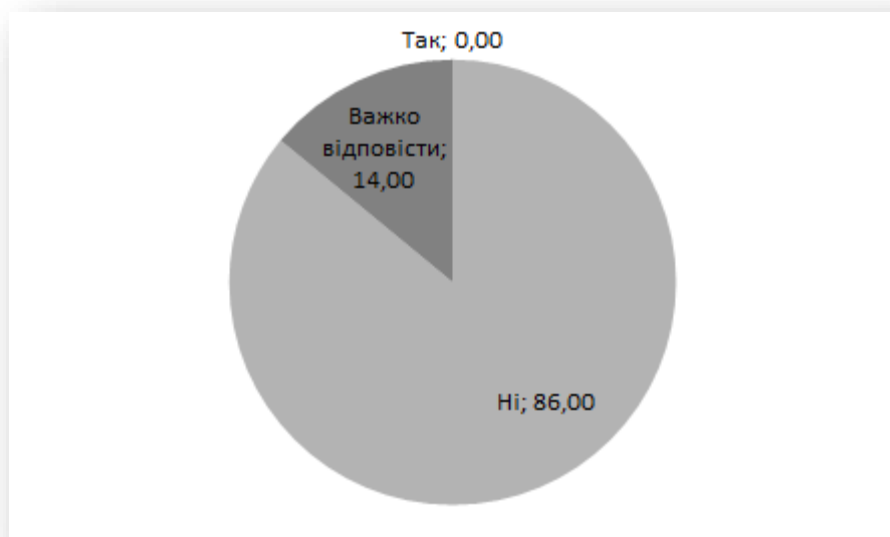

Рис. 4.6 Джерела прибутків в Українському футболі

Чи має професійний футболіст в Україні достатню соціальну захищеність? (рис. 4.7)

В даному питанні думки опитуваних були майже кардинальними: 86% від всієї кількості обрали варіант - Ні; також ще 14% не змогли дати остаточної відповіді.

10. Який % спортсменів у професійному футболі мають особистого агента (рис. 4.8)

В цьому питанні 67% респондентів вважають, що більше 50% українських футболістів мають власного агента, а 33% схиляється до судження, що агент є в меншій половині представників українського футболу.

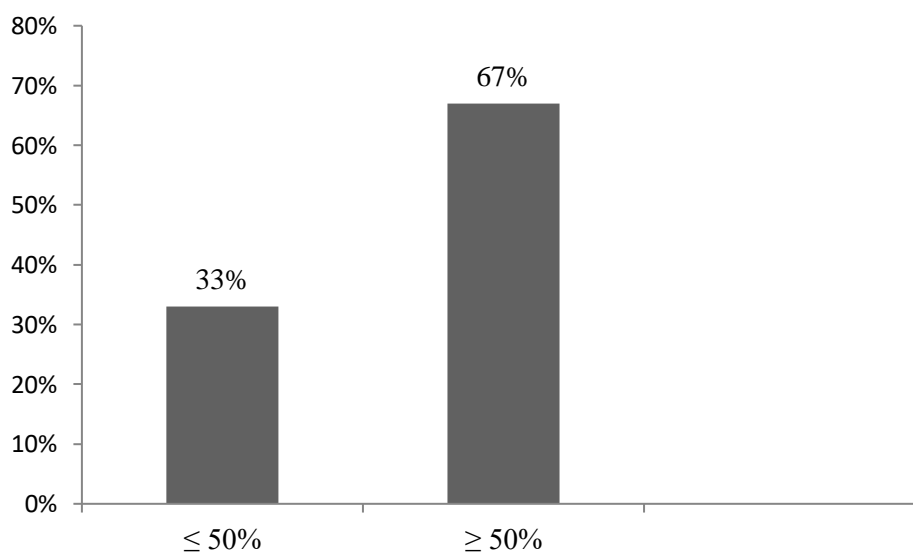

Рис. 4.8. Відсоток спортсменів у професійному спорті які мають особистого агента.

4.2 Концепція розвитку професійного футболу в Україні на сучасному етапі

Концепція - це перш за все система поглядів на якесь явище, зв'язаних між собою, які створюють взаємопов'язану систему. В даному випадку цим явищем є розвиток футболу в Україні. Це питання є філософським, адже дуже важко виділити якісь основні компоненти, або шляхи вирішення проблем, які на даний момент присутні в українському футболі. Адже те, що є актуальним для одного, для іншого є вчорашнім днем, а третій прийде до цього через роки. Насамперед хочеться виділити такі основні кладові розвитку професійного футболу в Україні:

- кількісний і якісний розвиток дитячо-юнацького футболу;
- розвиток футболу серед різних верств населення та розвиток в різних вікових групах;
- закріплення матеріально-технічної бази суб'єктів футболу. Сертифікація футбольних об'єктів;
- Удосконалення системи футбольних змагань на всіх рівнях (УПЛ, Перша ліга , Друга ліга, аматорський футбол);
- заповнення стадіонів глядачами (залучення до цього дійства молодого покоління- школярів , студентів);
- створення різноманітних шкільних ліг.

Особливу увагу в цьому питанні хочеться приділити дитячо-юнацькому футболу, адже саме в ранньому віці формується світогляд людини, бачення нею свого майбутнього на підсвідомому рівні. Таким

шляхом (розвитком професійного футболу за рахунок дитячого) пішов цілий ряд європейських країн: Німеччина, Бельгія, Франція. І результатом є успішні виступи їхніх збірних на міжнародних змаганнях. Професійні клуби цих країн стабільно займають високі місця на євроарені. Люди, які займаються футболом та його розвитком розуміють, що з дитячого футболу випливає дуже багато речей. Для успішного вирішення цього питання потрібно докорінно міняти нашу систему з ДЮСШ, та створювати спортивні клуби. Така система дозволить розвиватись професійному українському футболу(рости молодих футболістів самим, самостійно розпоряджатись коштами з їх продажу та ін.).

Концепція розвитку професійного футболу в Україні

Ціль: Розвиток і популяризація футболу в Україні шляхом побудови нової стратегії розвитку дитячо-юнацького футболу

Завдання: Кількісний і якісний розвиток дитячо-юнацького футболу, розвиток футболу серед різних верств населення, покращення матеріально-технічної бази, залучення до розвитку футболу інвесторів, вдосконалення системи змагань.

Проблеми , які уповільнюють розвиток футболу: Погана матеріально-технічна база, недостатня кількість дітей, які займаються футболом, низька кількість професійних команд

Основні напрямки стратегії: Удосконалення системи управління футболом, підйом масового футболу в регіонах, створення фінансових умов для розвитку масового спорту, покращення матеріально-технічної бази (шкільних площадок, стадіонів), розвиток футболу для людей з обмеженими можливостями , робота з ЗМІ.

Завдання концепції розвитку:

1. систематизація дитячо - юнацького футболу;
2. збільшення кількості спортивних об'єктів в школах, ДЮСШ, СДЮШОР, ШВСМ;
3. розробка засобів підтримки і супроводу вихованців, допомога в розвитку обдарованим футболістам;
4. покращення матеріально - технічної бази.

Реалізація концепції:

Реалізація завдань потребує таких кроків: організація навчально-виховного, тренувального процесу для дітей шкільного віку, покращення науково-методичного забезпечення, створення єдиної програми підготовки юних футболістів, вдосконалення системи змагань в дитячо-юнацькому футболі (розвиток шкільних ліг).

Висновок до розділу 4

Аналіз комплексних програм розвитку футболу різних років дав можливість виділити основні напрямки розвитку футболу в світі та Україні. За результатами опитування було виявлено основні проблеми, які присутні в українському футболі. Всім відомо що сучасний український футбол, як професійний так і аматорський знаходиться не в найкращому стані. Можна побачити, що як і в інших видах спорту, в футболі були як злети так і падіння. Потрібно переглянути питання розвитку українського футболу, так як він є сильним соціальним явищем, яке об'єднує людей, впливає на їх духовний та фізичний стан. Також в футболі присутня тенденція негативного управління ним, корупція у всіх його проявах.

РОЗДІЛ 5

АНАЛІЗ ТА УЗАГАЛЬНЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ

В наш час футбол переживає не легкі часи. Не тільки в Україні, а й у світі склалася дуже складна ситуація. Політично наша держава знаходиться в стані конфлікту з сусідньою державою, а це безпосередньо впливає на розвиток футболу в цілому. Економічний стан країни знаходиться в фазі перебудови та реформ.

На підставі зробленого нами дослідження, можна зробити наступні висновки: більшість людей вважає український футбол не прибутковим видом спорту, український футбол признають офіційним видом спорту, багато людей вважають, що нормативно-правове регулювання не впливає на розвиток українського футболу в цілому.

Незважаючи на те, що питання розвитку футболу потребує його вирішення, в даний час в науковій і методичній літературі недостатньо даних, де б було чітко окреслено напрямки та шляхи вирішення проблем, які сформувались в даному виді спорту. Результати дослідження дозволили доповнити та розширити дані стосовно стану та особливостей українського футболу.

Було визначено, що футбол в Україні почав активно розвиватись в період з 1991 по 2006 та з 2008-2013, цей час характеризувався підйомом даного виду спорту у всіх його проявах. Українські клуби успішно виступали в єврокубках, здобували трофеї та високі позиції в рейтингу УЄФА. В той час Україна не знаходилась в ситуації збройного конфлікту з іншою державою, розвитку футболу приділялось більше уваги, часу та ресурсів. Даний конфлікт є причиною багатьох негативних явищ в українському футболі: від'їзд кваліфікованих спеціалістів, якісних

легіонерів, переїзд команд (Шахтар, Зоря, Олімпік) з тимчасово окупованих територій в інші міста.

ВИСНОВКИ

1. Аналіз науково-методичної літератури, присвячений стану та перспектив розвитку футболу в Україні, доводить, що питання розвитку даного виду спорту досліджено не достатньо. Проведений аналіз сучасних літературних джерел та публікацій засвідчив що дослідження даної проблеми може допомогти у розвитку футболу та вирішенні окремих проблем в ньому.

2. Однією з тенденцій розвитку сучасного футболу є те, що він стає швидше, жорсткіше, інтенсивніше. Популярність саме цього виду спорту з кожним роком зростає. В економічно розвинених країнах футбол є джерелом прибутків та бізнесом, який приносить дивіденди . Ця гра стала явищем, яке охопило всі континенти, вона всебічно розвиває людину, як духовно так і фізично. В даний час склалася така ситуація, що футбол переживає не легкі часи, як в Україні так і у світі. Спортивна індустрія зазнає вагомих втрат, але довгорічна історія спорту та футболу, заставляє дивитись на дану ситуацію з оптимізмом.

3. Проблема розвитку футболу в Україні потребує її вирішення. Інтерес до даного виду спорту з кожним роком зростає, і потрібно вжити заходи для того щоб подолати всі труднощі, які на даний момент є в українському футболі. Ці проблеми можна вирішити шляхом тісної співпраці УАФ з місцевими органами самоврядування, це потрібно для того щоб виховувати цінні кадри для розвитку вітчизняного футболу.

4.Нами було розроблено концепцію розвитку українського футболу шляхом складання стратегії розвитку дитячо-юнацького та масового футболу в Україні. За рахунок цієї концепції можна виховувати футболістів високої кваліфікації, що безумовно сприятиме розвитку українського футболу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Соломонко В. В., Лисенчук Г. А., Соломонко О. В. Футбол. — Київ: Олімпійська література, 2005. — 296 с. ISBN 966-7133-76-1Є
2. Франков А. В. Футбол. — Харків: Фактор, 2009. — 192 с. ISBN 978-966-312-885-6
3. Костюкевич В.М. Футбол: Навчальний посібник для студентів факультетів фізичного виховання – Київ-Вінниця: ВАТ “Віноблдрукарня”, 1996. – 261 с.
4. Кулжінський І.П. Словник любителя футболу. - Ростов Н/Д., 1969. - 186с.;
5. Все о футболе: Справочник / Сост. Лебедев Л.Г. - М.: Сов. спорт, 1990. - 237с.
6. Особливості розвитку футболу на сучасному етапі [Електронний ресурс] // <http://www.irbis-nbuv.gov.ua/>. – 2012. – Режим доступу до ресурсу: http://reposit.uni-sport.edu.ua/bitstream/handle/787878787/413/TMFVS_2012_3_5.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
7. Сичов Б. В. Критерії оцінки сучасної діяльності висококваліфікованих футболістів / Б. В. Сичов // Слобожан. наук.-спорт. вісн. — 2002. — № 5. — С. 87—89.
8. Історія великих протистоянь [Електронний ресурс] // Tribuna.ua. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: https://ua.tribuna.com/tribuna/blogs/history_of_derbies/about/.

9.БЕЙ-БЕГИ: ИСТОРИЯ [Электронный ресурс] // Football.ua. – 2014. – Режим доступа до ресурсу: https://football.ua/default.aspx?menu_id=football_british_history_news&p=1.

10.Система видеопомощи судьям (VAR) на Чемпионате мира по футболу FIFA 2018 в России [Электронный ресурс] // FIFA.com. – 2018. – Режим доступа до ресурсу: <https://football-technology.fifa.com/en/innovations/var-at-the-world-cup-russian/>.

11.FOOTBALLTECHNOLOGY [Электронный ресурс] // FIFA.com. – 2018. – Режим доступа до ресурсу: <https://football-technology.fifa.com/en/innovations/>. (77)

12.Система відеоповторів у змаганнях ПФЛ: реальність? [Электронный ресурс] // Професіональна футбольна ліга України. – 2017. – Режим доступа до ресурсу: <http://pfl.ua/news/details/9711>. (78)

13.Трансфермаркет: вартість футболістів [Электронный ресурс] // Transfermarket. – 2018. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.transfermarkt.ru/statistik/wertvollstetransfers>.(79)

14.Створення національних структур професійного спорту [Электронный ресурс] // Studfiles. – 2016. – Режим доступа до ресурсу: <https://studfile.net/preview/5282911/page:3/>.(80)

15.Современные программы развития футбола Подробнее на «Чемпионате»: https://www.championat.com/football/article-3061379-sovremennye-programmy-razvitija-futbola.html?utm_source=copypaste [Электронный ресурс] // <https://www.championat.com/>. – 2019. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.championat.com/football/article-3061379-sovremennye-programmy-razvitija-futbola.html>.(81)

1. Гуськова С. И. Переход к рыночной экономике и развитие физической культуры и спорта // Теория и практика физ. культуры, 1991. - №2.

17. Профессиональный спорт: учебник для студентов высших учебных заведений физического воспитания и спорта / под общ. ред. С.И. Гуськова, В.Н. Платонова. - К., Олимпийская литература. - 2000.

18. Miller T. Globalization and sport: playing the world / T. Miller, G. Lawrence, J. McKay, D. Rowe. - London, Sage. - 2001. - pp.

19. 1. Барсук О.Л., Кудрейко А.И. Страницы футбольной летописи. - Минск: Полымя, 1987. - 155с.

20. Кулжинський І.П. Словник любителя футболу. – Ростов Н/Д., 1969. – 186с.;

21. Старостін Н.П., Зірки великого футболу. – М., 1969. – 218с.

22. Все о футболе: Справочник / Сост. Лебедев Л.Г. - М.: Сов. спорт, 1990. - 237с

23. Комплексна програма розвитку футболу [Електронний ресурс] // gov.ua. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.kmu.gov.ua/npas/7671850>.

24. Балакін М., Михайлов М. Футбол України. – К. 1968;

25. Вихров К.Л. Знакомство с футболом. - К.: Реклама, 1983. - 81с.

26. Кожухов В.А. Футбол: Буклет. - К.: Вища шк., 1984. - 65с.

27. Л. Легкий Футбол. Історія та статистика. Енциклопедичний довідник

28. Історія футболу [Електронний ресурс] // Вікіпедія. – 2008. – Режим доступу до ресурсу:

https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%86%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%8F_%D1%84%D1%83%D1%82%D0%B1%D0%BE%D0%B%D1%83

29. История спорта [Електронний ресурс] // Zdorovsport.com. – 2010. – Режим доступу до ресурсу: <http://zdorovsport.ru/history.html>.

30. Стратегія розвитку ПФЛ [Електронний ресурс] // ПФЛ. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: http://pfl.ua/docs/other/pfl_strategy.pdf.

31. Дулибский А. В. Спортивный отбор в футболе / А. В. Дулибский, А. Г. Яценко, В. В. Николаенко. – К. : ФФУ, 2003. – 136 с.

32. Байрачний О.В. Фізичне виховання. Міні-футбол: практикум для студентів всіх спеціальностей / О.В. Байрачний, Є.М. Петренко, В.М. Тимошкін // Київ.: НАУ, 2014. – 48 с.

33. Байрачний О.В. Особливості розвитку футболу на сучасному етапі / О.В. Байрачний, В.В. Ніколаєнко // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. - №3. – 2012. – С. 18–20.

34. Байрачний О.В. Анализ соревновательной деятельности футболистов высокой квалификации с учетом игровых амплуа / О.В. Байрачний // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2008. – №8. – С.7–10

35. Шевченко А.Ю. Особливості тренувальної і змагальної діяльності в дитячо-юнацькому футболі України / Шевченко А.Ю., Бойченко С.В., Гончарук А.І. // «Тендеції та преспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації» (м.Переяслав – Хмельницький, 28 лютого 2017 р.) - м.Переяслав – Хмельницький:

36. Дитячо-юнацький футбол в Україні [Електронний ресурс] // <https://sport.if.ua/>. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <https://sport.if.ua/futsal/25126.html>.

37. Лисенчук Г.А. Футбол/ Г.А.Лисенчук, В.В. Соломонко, О.В. Соломонко //Посібник для спортсменів і тренерів аматорського футболу. – Київ: Олімпійська література, 2005. – 196с.

38.Лисенчук Г.А. Футбол у школі/ Г.А.Лисенчук, В.В. Соломонко, О.В. Соломонко, В.О. Пилипенко //Посібник для вчителів і школярів. – К: Парламентське видавництво, 2009. – 296с.

39. Організаційно-методичні умови проведення змагань у сучасному професіональному футболі в Україні/ Тези доповідей X Міжнародної конференції «МОЛОДЬ ТА ОЛІМПІЙСЬКИЙ РУХ» (24-25 травня 2017 р. Київ, Україна). – С. 97-99

40. Дейнеко І.В. Педагогічні принципи побудови самостійного тренувального процесу у студентів спеціалізації футзал.// Проблеми розвитку фізичної культури і спорту в новому тисячолітті.//Матеріали VI міжнародного научно-практичної конференції-Екатеренбург 2017 с.419-422

41. Віхров К. Л. Футбол у школі: Навчально-методичний посібник.- К: Комбі лтд2002.-256с.

42.Футбол: Справочник / Авт. – сост. Чумаков Е.М. – М.: Физкультура и спорт, 1985.

43.Все о спорте. Справочник, 2-е изд., в 3-х т. – М.: Физкультура и спорт, 1988.

44.Мягченков Н.И. Мини футбол: Справочник – М.: Физкультура и спорт, 1984.

45. Физкультура и спорт. Малая энциклопедия – М.: «Радуга», 1982.
46. Van der Kamp. Ventral and Dorsal Contributions in Visual Anticipation in Fast Ball Sports. *International Journal of Sport Psychology*, 2008;39(2):100-30.
47. THAUREAUX, Alfonso Luis López, et al. Propuesta de Indicadores para Valorar el Rendimiento Técnico-Táctico de un Equipo de Fútbol. *Ciencias Holguín*, 2010, 9.1.
48. Правдин В.А. и др. Футбол – игра для всех – М.: Физкультура и спорт, 1966.
49. Мондозолевский Г.Г. Щедрость игрока. – М.: Физкультура и спорт, 1984
50. Магістр: обличчям до науки (технологія підготовки магістерських робіт за спеціальністю «Спорт»): навч.-наоч. посіб. для студ. вищих навч. закладів фіз. виховання і спорту / Матвеев С. Ф., Борисова О. В., Когут І. О. [та ін.] – Львів : СПОЛОМ, 2015. – 88 с.
51. Фізичне виховання – здоров'я нації: Цільова комплексна програма. – К., 1998. – 7 с.
52. Кеммерсер Г.Г. Спортивные клубы и их вклад в физическое развитие и Спорт для всех // *ТиПФК*, 1991, № 2.
53. Иванова Т.И. Система современного спортивно-оздоровительного клуба: дис. магистра Физической Культуры: М.: РГАФК, 2001. - 116 с.: ил.
54. Мокий М. С. Методология научных исследований: учебник / М. С. Мокий, А. Л. Никифоров, В. С. Мокий. - М. : Юрайт, 2014. - 255 с.].

55. Hattrick [Електронний ресурс] // UEFA.com. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://ru.uefa.com/insideuefa/football-development/>.

56. Історія великих протистоянь [Електронний ресурс] // Football.ua. – 2006. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.fifa.com/worldcup/archive/russia2018/visual-stories/south-america-s-world-cup-curse-continues/>.

57. Особливості розвитку футболу на сучасному етапі [Електронний ресурс] // <http://www.irbis-nbuv.gov.ua/>. – 2012. – Режим доступу до ресурсу: http://reposit.uni-sport.edu.ua/bitstream/handle/787878787/413/TMFVS_2012_3_5.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

58. Сичов Б. В. Критерії оцінки сучасної діяльності висококваліфікованих футболістів / Б. В. Сичов // Слобожан. наук.-спорт. вісн. — 2002. — № 5. — С. 87—89.

59. Малов, В. И. Я познаю мир: Футбол. -- «Издательство Астрель», 2002.

60. Валь А. История футбола // М.: Изд-во АСТ. -- 2005.